БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
ЯНВАРЬ
26
ВТОРНИК
№ 20 (4505).

Өртээ 20 көп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ВЦСПС-тиң үшкү пленуму (1 арын).

Совет Эвилели тайбың дээш демиселге улуг үлегерин көргүзүп турар (1 арын).

Совет эртемниң болгаш техниканың чедиишкини бисти улам өөртүр (1 арын).

1959 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүлдезиниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелдери (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: **К. Ноозун.**— Артель бүдүрүлгезинге коммунистерниң мурнакчы ролю (2 арын).

Декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандыраал! (2 арын).

А. Херуменко.— Областың школалары ийиги улдунга (2 арын).

«Тере-Хөл» колхозтуң чаа тудугларында (3 арын).

Комсомолчуларның киржилгезин калбартыр (3 арын).

М. Балчый-оол. — Культурлуг амыдырал-чуртталга дээш (3 арын).

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).

«Тайбың дээш демисежип турар күштерни ол сөрүк киирер» (4 арын).

Индия Республика он чыл болган (4 арын).

Ыяш, демир ийи доскаар (4 арын).

ШКОЛА БОЛГАШ АДА-ИЕЛЕР

«Чөптүг кижизидилге — ол дээрге бистиң аас-кежиктиг назылааныывыс-тыр, багай кижизидилге — ол дээрге бистиң келир үеги човуланывыс, ол — бистиң караавыстың чажы, ол — өске кижилерниң мурнунга, бүгү чурттуң мурнунга бодувустуң буруувус-тур». Шылгараңгай совет педагог А. С. Макаренконуң бо сөстери уруглар-биле бистиң кижизидилге ажылывыска үндезин кол чүүлдүң бирээзи болур. Бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди калбартып тургузуп турарының үезинде кижизидилгениң херээ улам ужур-дузалыг апарган. Чүге дээрге коммунистиг ниитилелдиң тургузукчузу кижи угаан-даа, күш-ажыл-даа талазы-биле ылап белеткеттинген болгаш эргииниң, чүгле бодунуң дужун харап артынчыларындан бүрүн хосталган болур ужурлуг.

Бо берге болгаш хүндүлүг херекке школа-даа, ада-иелер-даа бир дөмей харыысалгалыг. Оларның хөй кезии ону ынчаар билип-даа турарлар. Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык суурда ада-ие эштер Араптаң, Плескач, Рябинин, Сыдам-оол олар школа-биле быжыг харылзааны тургузуп, өөренип турар уругларынга өөредилгениң чогуур таарымчалыг байдалдарын бажыңнарынга тургузуп бергеннер.

Ылаңгыя эш Плескачыны онзалап демдеглеп болур. Ол чүгле бодунуң уругларынче кичээңгей салыры-биле кызыгаарлаттынмайн, район төвүнүң ортумак школазының үстүкү класстарының өөреникчилеринге бодунуң эки туразы-биле чолаачы эртемин өөредип турар. Бо дег таарымчалыг чижектерни чер болгандан көргүзүп болур.

Областың школаларында «Школаның үнү» деп хана солуннарын албан, организация черлеринге үндүрүп турар чоруктуң ажыктыын амыдырал бадыткаан. Ону школа бүрүзүнге улам калбаа-биле нептередири болгаш сайзыраңгайжыдары чугула.

Кызылда хөй уруглуг иелерниң бирээзи А. Торжунуң «Уругларывысты бистиң кижизидип турарывыс» деп ному үнген. Оон ада-ие бүрүзү уругларны шын кижизидериниң талазы-биле ажыктыг сүмелерни ап болур. Ында мындыг ханы утказыг одуруглар бар: «Өг-бүлениң найыралы—чуртталганың каасталгазы болгаш уругларның өөрүшкүлүг аас-кежии болур».

Мындыг турбуже чамдык ада-иелер боттарының бедик хүлээлгезин уттуп, уругларының мурнунга үлегер чок чорукторну үүлгедип турар. Ындыг ада-иелерниң санынга Кызылда чурттап турар пенсионер Г. Д. Казаковту адап болур. Ол өөреникчи оолдуг турган, школа-биле харылзаа тударының улуу үргүлчү арагалап, бажыңынга сош-содаа үндүрүп, кадайы биле оглун үндүр сывырып турган. Ооң уламындан оглу өөредилгезин ара кагган.

Уругларның школага баар чоруун хандырбаан ада-иелерге азы оларны солуп турар кижилерге тускай доктааттынган дүрүм ёзугаар административтиг хемчег хүлээдир деп школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш чуртка улус өөредилгезиниң системазын улам ыңай сайзырадыр дугайында хоойлуда айытканын коммунист эш Казаковтуң херекке албайн турары хараадаңчыг.

Чаа-Хөл районнуң улус судунуң ажылдакчызы эш Опай-оол бодунуң оглунуң кижизидилгезинче шуут сагыш салбастааны-биле ол оол өөредилгезин ара каггаш, бажыңнар кезип чоруур апарган.

Областың школаларында колхозчу араттарның уругларын күрүнениң долу хандырылгазынга хүлээп ап турар. Ада-иелер Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың бо сагыш салыышкынынга харыы кылдыр боттарының уругларын кичээңгей-биле улам хүрээлээр ужурлуг. Чамдык ада-иелер уругларын школаже күзүн үдеп кааш, өөредилге чылы доозулган соонда чазын «байырлыы-биле» уткуп ап турарлар. Чаа-Хөл ортумак школада ол черниң чурттакчызы Кыргыс Чадамбаның ийи оглу өөренип турар. Ол ада-иени школаже чалаарга, «күрүне хандырылгазында оолдар-ла болгай, мен баргаш чүнү канчаар мен» деп дүшчөк харыылаар. Эрзинде ада-ие эштер Бады-Очур, Увангур, Урту олар база кижизидилге ажылын чүгле школаның херээ кылдыр шын эвес көрүп турарлар.

Чурум үрээн уругларга чогуур хемчегни көргүзерде школа-биле ада-иелер чаңгыс аай турушту ээлеп, ындыг уругларга бир дөмей негелдени салыр ужурлуг. Борта хажыдылганы кылыр болза, уржуктуг түңнелдер үнүп болур деп чүвени амыдыралдан чамдык фактылар херечилеп турар. Чижээ, областың хандырылга эргелелиниң бухгалтери эш Дыртый-оол биле Кызыл хооркүүскомунуң даргазы турган эш Чанзан-оол оларның оолдары школага өөренип тургаш, баштай кады фотоаппарат оорлааннар. Бо ада-иелер оолдарының аажы-чаңын хөлүн эртир чымчак көргеш, олардан негелдени суларадып, шын оруктче кирер дугайында сагыш салбаанындан олар улам амдажааш, сөөлүнде барып аар кем-херектерни үүлгеткеннер. Совет суд оларның кайызын-даа шииткен.

Бо чижек уругларның кижизидилгезинге кандыг-даа ала-чайгаарлаашкынны болгаш соңгаарладыышкынны кылып болбазын айтып турар. Чүге дээрге эде кижизидилге школага болгаш ада-иелерге бергелерни таварыштырар. Бо дугайты А. С. Макаренконуң чугаазын сактып көрзе артык эвес: «Катап эде кижизидеринден чөп, шын болгаш четче анаа кижизидери оранчок чиик болур». Ол болза уругларның кижизидилгезин оларның чажындан эгелээш доктаамал шын чорудар дээни ол-дур.

Бистиң уругларывыс өзүп келгеш, кижи төрелгетенниң эң бедик күзелин боттандырарлар — коммунизмни тургузарлар. Бистиң уругларывыс — келир үедеги ада-иелер, боттарының уругларының кижизидикчилери-дир. Бо чаагай херекке бистиң уругларывыс төлептиг хамаатылар болуп өзүп дээш, школа болгаш ада-иелер оларның кижизидилгезин совет ниитилелдиң амыдыралының эң-не чугула адыры кылдыр көөр ужурлуг.

ВЦСПС-тиң үшкү Пленуму

Январь 21-де Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залынга ВЦСПС-тиң үшкү пленуму ажыттынган. СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин күүседириниң талазы-биле профэвилелдерниң сорулгаларының дугайын пленум чугаалажып турар.

Пленумга профэвилелдерниң чөвүлелдериниң, төп комитеттериниң, республикалар, крайлар болгаш областарның, көдээ ажыл-агыйның база белеткелдерниң ажылчыннарының, албан-хаакчыларының профэвилел комитеттериниң даргаларын болгаш секретарьларын, совхозтар болгаш СТС-терниң ажылчын комитеттериниң даргаларын, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң, албан-черлериниң болгаш өөредилге черлериниң директорларын, көдээ ажы-агый бүдүрүлгезиниң чаартыкчыларын чалап келдирген.

Баштайгы хүнде УССР-ниң, БССР-ниң, Казах ССР-ниң, Ставрополь крайның, Новосибирск областың профэвилелдер чөвүлелдериниң болгаш база көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылчыннарының, албан-хаакчылар профэвилелдериниң ТК-зының, совхозтарның база күрүнениң өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң профэвилелдериниң ажыл-чорудулгазының дугайында илеткелдерни дыңнаан. Партияның ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин совхозтарның болгаш СТС-терниң ажылдакчылары боттарының дайынчы программазы кылдыр хүлээп алганнар дээрзин чугаалааннар демдеглээн. Чеди чылдың ийиги чылының планын хуусаа бетинде күүседири дээш база тараа шөлдериниң дүжүттүүн болгаш мал ажылының продуктулуун бедидер дээш социалистиг чарышты профэвилелдер калбарткан.

Украинада совхозтарның болгаш СТС-терниң бүгү ажылчыннарын, тускай эртемниглерин болгаш албан-хаакчыларын социалистиг чарышче хандыккан республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чеди чыл планын ийи чыл бурунгаар күүседирин хүлээнгеннер. Белоруссияның совхозтарында болгаш СТС-теринде 450 ажыг бригадалар болгаш салбырлар, фермалар, ээлчеглер коммунистиг күш-ажыл коллективтери болур дээш демисежип турар. Республикаларда болгаш областарда Гиталовтуң болгаш Мануковскийниң үлегери-биле муң-муң механизастаттынган звенолар тургустунган.

Совет Эвилели тайбың дээш демиселге улуг үлегерни көргүзүп турар

Совет дайынчылар чүүлдүгзүнген

Кремльдиң Улуг ордузунга Москва гарнизонунуң офицерлер активиниң хуралынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң дөрткү сессиязының ажылының түңнелдериниң дугайын чугаалашкан.

Коммунистиг партияның Төп Комитединиң Президиумун хүндүлүг президиумга улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

Хуралдың президиумунга эштер А. Б. Аристов, Н. Г. Игнатов, Н. А. Мухитдинов, М. А. Суслов, П. Н. Поспелов, Совет Эвилелиниң маршалдары, тускай шериг кезектериниң маршалдары, генералдар олургулапкан.

Москваның шериг округунуң командылакчызы—Совет Эвилелиниң маршалы К. С. Москаленко хуралды даргалаан.

Чоокта чаа болуп эрткен ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының түңнелдериниң дугайында илеткелди ССРЭ-ниң Камгалал министри, Совет Эвилелиниң маршалы Р. Я. Малиновский кылган.

Генерал-лейтенант Н. В. Егоров, генерал-лейтенант Н. Д. Антонов, ужар-чүүлдүң кол маршалы К. А. Вершинин, армия генералы Г. К. Маландин, подполковник Ю. П. Яшин, улуг лейтенантылар В. И. Лебедев болгаш В. И. Карнаухов база оон-даа өскелер чүве чугаалааннар.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин база дагын улуу-биле кызырар дугайында хоойлуну совет дайынчылар изии-биле чүүлдүгзүнүп, Совет Арминың халажып чоруур дайынчылары дээш партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынынга өөрүшкүзүн олар ханызы-биле илереткеннер.

Хуралдың төнчүзүнде СЭКП-ниң Төп Комитединиң Президиум кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Сусловтуң чугаазын олурушканнар чылыы-биле уткааннар.

Тайбыңны күш-ажыл-биле быжыглаар

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң дөрткү сессиязынга Никита Сергеевич Хрущевтуң илеткелин тес-хемчилер радиодан дыка сонуургап дыңнаан болгаш чүүлдүгзүнген. Ол илеткелди болгаш Чепсектиг Күштерни база дагын улуу-биле кызырар дугайында Хоойлуну, Делегейниң бүгү күрүнелериниң парламентилеринге болгаш чазактарынга Дээди Советтиң Кыйгырыын чоңга-тайылбырлаары районда үргүлчүлеп турар.

«Ак-Эрик» колхозтуң төвүнге болган хуралга ол дугайында илеткелди райкүүском даргазы эш Оолак кылып берген. Ооң чугаалааны:

— Тайбың дээрге, бүгү кижи төрелгетенниң аас-кежии-дир. Чепсегленииишкинни кызырарын бистиң күрүневис бодунуң талазындан херек кырында боттандырып, өске күрүнелерге үлегерин көргүзүп турары онза өөрүнчүг-дүр.

Кызыл-Чыраа көдээ Советтиң даргазы Махов Дөпчүн сөс алган:

— Чепсектиг Күштерни кызырар дугайында Совет чазактың чаа саналын бистер сеткил ханып хүлээп ап турар бис. Ам шеригден халажып келир дыка хөй кижи бистиң чеди чыл планывыстың күүседикчилери болуп, бистиң-биле кады ажылдаарлар. Тайбыңның херээн күш-ажыл-биле быжыглаар бис — дээрге, оон ол чугаазын хуралдың бүгү киржикчилери деткээн.

Хойжу эш Лайдып СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң доктаалын амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынче хуралдың киржикчилерин кыйгырбышаан, боду бо чылын 300 хойдан 400 хураганны өстүрүп алырын, хой санындан 2,2 кг дүктү кыргыырын хүлээнген. Ооң хойларының кышкы азырал, ажаалгазы амгы үеде эки болуп турар.

Тайбың иживис улам быжыглаттынган

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң IV сессиязынга Совет чазактың баштыңы эш Н. С. Хрущевтуң кылган илеткелин болгаш ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин база катап улуу-биле кызырар дугайында Дээди Советтиң үндүргени Хоойлузун номчуп танышкаш, бүгү совет кижилер-биле чаңгыс эп-сеткилдиг чоргаарланып, өөрүп, деткидим. Тайбыңны быжыглаарының болгаш улустар аразынга эп-найыралды хандырарының карачаңгыс идегелдиг оруу—чепсеглээшкинни бүгү-нити болгаш бүрүн дүжүрери болур деп бистиң чазаавыс бүгү делегейге чаңгыс удаа эвес саналдап келгенин бөдүүн колхозчу мен билир мен.

Дээди Советтиң амгы сессиязынга хүлээп алган хоойлуда ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден 1 миллион 200 муң кижиниң кызырары дээрге, тайбыңның ленинчи политиказын бистиң улуг Төрээн чуртувустуң херек кырынга боттандырып, бүгү делегейге база дагын бадыткап турары ол. Ол болза, Коммунистиг партия болгаш Совет чазактың совет кижилерниң аас-кежиктиг, тайбың ажыл-ижин болгаш чаагай амыдырал-чуртталгазын улам магадылап турар-дыр.

Бо улуг чаагай херекке бистиң салыышкынывыс болза, чеди чылдың ийиги чылының планын хуусаа бетинде ажыр күүседири-биле хамаарышкан участогувуска ак-сеткилдиг ажылдаарывыс болур. Ынчангаш мен колхозумнуң төп сүт-бараан фермазының 120 инектериниң кададын улам экижидерин, төрүүр инек бүрүзүнүң чаш-төлүн менди камгалап алырын болгаш инектерниң сүткүр чоруун хандырарын, оларның кызыраар чоруун болдурбазын чедип алырымны хүлээндим.

Ч. БАТКАР,
Тес-Хем район, «Чодураа» колхоз.

Иваново область эът бүдүрерин ийи катап көвүдедир

ИВАНОВО, (СЭТА). Областың партия активиниң хуралы СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң түңнелдерин чугаалажып, Иваново область эрткен чылын көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдеткенин демдеглээн.

Ооң-биле кады колхозтар болгаш совхозтар чүс гектар черге онааштыр көдээ ажыл-агый продуктуларын амдаа эвээшти бүдүрүп турарын илеткелчи—партия обкомунуң бирги секретары И. В. Капитонов болгаш санал бергеннер айытканнар.

Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң алган хүлээлгелерин партия активиниң хуралы деткээн. Колхозтарга болгаш совхозтарга эът бүдүрерин бо чылын ийи катап көвүдедирин, эрткен чылдан 18 муң тонна, 130 муң тонна хөй сүттү күрүнеге садарын ол хүлээлгелерде көрүп турар. Кукуруза тарылгаларының 23 муң гектар бүрүзүнден мочактары-биле кады ортумаа-биле 350 центнер ногаан массаны алыры база көрдүнген.

Совет эртемниң болгаш техниканың чедиишкини бисти улам өөртүр

☆ ☆ ☆

Ракетаның черге дедир ээп келиринге онза чугула дуржулга

КИЕВ. (СЭТА). Черниң аар эдеринчилерин салып үндүреринге болгаш хүн системазының планеталарынче октаргайны таварты ужудуушкуннарны боттандырарынга ажыглаар диптер аразынга ужугар хөй чадаларлыг эң-не күштүг ракетаны салганының дугайында СЭТА-ның медеглели киевчилерни ханызы-биле сонуургаткан. Заводтарның болгаш фабрикаларның цехтеринде, трамвайларда болгаш троллейбустарда, кудумчуларда-даа совет эртем, техниканың кайгамчыктыг чаа тиилелгезиниң дугайын кижилер бо-ла чугаалажып турар.

УССР-ниң Эртемнер академиязының академиги, сураглыг украин математик Б. В. Гнеденко мынча деп чугаалаан:

— Диптер аразынга ужугар хөй чадалыг күчүлүг ракетаны салып үндүрген чорук бүгү-ниитиниң магадаашкынын болдуруп, эртемчейниң чажыттарын билип алырынга чаа, улуг базым болур. Ракетаның чазыг чокка барып дүшкени болгаш ооң башкы кезээниң атмосфераның дыгыш каъттарын таварып эрткени болза, ракеталарның черге дедир ээп келириниң талазы-биле чоруттунуп турар ажылдарга онза чугула чүүл болур.

Бистиң эртемивистиң чаа чедиишкини тайбың херээнге улуг салыышкын болур деп Б. В. Гнеденко түңнелинде чугаалаан.

Октаргайже орукту совет кижилер ажыдар

СТАЛИНАБАД. (СЭТА). Таджик телеграф агентилелиниң корреспондентизиниң дамчыдып турары болза: заводтарның, фабрикаларның ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары, көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери совет эртемниң чаа чедиишкининиң дугайын магадап дыңнааннар.

— Диптер аразынга ужугар, чаа күчүлүг ракетаны салып үндүргени дээрге совет эртемниң база бир чаа кайгамчыктыг тиилелгези-дир. Ракетаның айыткан черинче бичиидаа хажык чок шын ужуушкуну бисти магададып турар. Бистер таджик пөсчүлерниң беш муң кижилиг коллективиниң мурнундан совет эртемденнерге, инженерлерге, техниктерге болгаш ажылчыннарга байырывысты чедирип, оларның чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күзеп тур бис — деп, Сталинабадтың пөс-таавы комбинадының ийиги аргыг цегиниң мастериниң дузалакчызы Кадыр Тулабаев чугаалаан.

Сталинабадтың Орджоникидзе аттыг заводунда мастер Георгий Ведяевтиң ээлчээ СЭТА-ның медеглелин улуг кичээңгей-биле дыңнаан. Механика-чыылда цегиниң ажылчыннарының ортузунга хандыкшылдыг беседалажыышкын эгелээн.

Коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү Сайфулло Файзулин бодунуң өңнүктеринге мынча диген:

— Чаа 1960 чыл эки эгелээн. Мырыңай мындаа чаа-ла Никита Сергеевич Хрущевтуң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң IV сессиязынга илеткелин дыңнааш, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин база катап улуу-биле кызырар дугайында чаа Хоойлуга байырлап, бүгү совет улус-биле кады адыш часкап турдувус. Бо хүн — күчүлүг ракетаны тургускан бистиң эртемденнеривистиң шылгараңгай чедиишкининге өөрүп турар-дыр бис.

Октаргайның часпас адыгжыларынга байырывыс

КИШИНЕВ. (СЭТА). «Автодеталь» заводтуң бөлүк ажылчыннары техниктиг өөредилге айтырыының талазы-биле хуралдап турда, СЭТА-ның медеглелин дамчыда берген. Ынчангаш хуралды кезек када соксадыр ужур таваржы берген. Кижи бүрүзү бодунуң күзел-бодалдарын илередирин күзээн.

— Совет эртем болгаш техника бодунуң артык күштүүн база катап херек кырынга көргүскен. Черниң кылымал үш эдеринчилерин салып үндүргениниң соонда, совет ракеталар Айга четкен болгаш ооң ажыт талазын чурукка тырттырганының соонда, диптер аразынга ужугар күчүлүг ракетаны Оожум океанның кырынче салып үндүргени — база бир улуг чедиишкин-дир — деп, заводтуң директору М. И. Забегин чугаалаан.

1959 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүлдезиниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелдери

1959 чылда республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелелиниң медеглелинде чугаалап турары болза, Россия Федерациязының ажылчы чоннары Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга чаа көдүрлүүшкүнү эрткен чылын чедип алган болгаш чеди чылдың баштайгы чылының онаалгаларын чедиишкинниг күүсеткеннер.

Үлетпүр ажылдакчылары ниити продукцияларны бүдүрериниң болгаш эң чугула кылыгларның хөй кезииниң чыл планын хуусаазындан эрте — декабрь 25-те күүседипкен. Чеди чылдың баштайгы чылында чедип алдынган үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлдези 1959 — 1965 чылдарда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң контроль чурагайларында баш удур көрген чылдың ортумак темпизин ашкан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш продукцияларның бот-үнезин чиигедириниң талазы-биле онаалгалар база ажыр күүсеттинген. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга капитал салыышкыны дыка өскен.

Республикаларның чамдык девискээрлеринге кандаашкын болган-даа болза, РСФСР-ге тарааның ниити чыылдазы сөөлгү беш чылдарның дургузунда чылда ортумак чыылдазындан ажыг болган. СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга төлептиг ужуражыры дээш көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң калбарткан социалистиг чарыжы күрүнеге эът, куш чуургазы болгаш дүк садарының планын хуусаазындан эрте — октябрьның 20-ге чедир күүседир арганы берген. Малдың баш саны өскен болгаш ооң продуктулуу бедээн.

Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң өскенинге үндезилээш чурттакчы чоннуң амыдыралының деңнели бедээн.

Эрткен чылын улус ажыл-агыйының тус-тус адырларының хөгжүлдезин ТСЭ-ниң медеглелинде оон ыңай тайылбырлап турар.

Үлетпүр продукцияларын кылып үндүрери планда көрдүнген 7 хуунуң орнунга эрткен чыл-биле деңнээрге, оон 11 хуу көвүдээн. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин кылып үндүрери барык 12 хуу, улус хереглелиниң чүүлдерин бүдүрери—10 хуу көвүдээн.

Улус ажыл-агыйының Чөвүлелдери үлетпүр продукцияларын бүдүрерин 1958 чыл-биле деңнээрге 11,4 хуу көвүдеткен болгаш ниити продукцияларны бүдүрериниң чыл планын 104 хуу күүсеткен, ооң-биле кады бүгү-ле улус ажыл-агыйының Чөвүлелдери шупту планын күүсеткилээн.

Чер-чер Советтериниң үлетпүрү продукцияларны 1958 чылдан 9 хуу хөйнү бүдүрген. Ниити продукцияларны үндүрериниң планы 104 хуу күүсеттинген.

1959 чылда моон адаанда чүүлдерни 1958 чылдаазындан мынча катап хөйнү бүдүрген: шойну 1 миллион тоннаны, каңны — 2,5 миллион тоннаны, кара металлдарның прокадын — 2 миллион тоннаны, каң хоолайларны — 280 муң тоннаны, демир рудазын—746 муң тоннаны. Улус хереглелиниң бараанларын, ооң иштинде хөвең-саазындан, дүктен, тарымал хендирден кылган пөстерни, даштыкы болгаш иштики хептер трикотажын, хөмидиктерни, дааранып машиналарны, мотоциклдерни, доозун сордурукчуларын, эътти, мал саржаан, сүттен кылган продукцияларны бүдүрериниң планнары ажыр күүсеттингилээн.

РСФСР-ниң улус ажыл-агыйының бүгү адырларының техниктиг экижидилгезинге улуг базымны эрткен чылын кылган. Газ дамчыдыкчыларын кылыр үеде ажыглаар, 1020 миллиметр алгыг хоорзаларны ээй тырттар шимчеп чоруур тускай херекселдерни ада-чурттуң болгаш даштыкының-даа практиказынга бир дугаарында кылып үндүрген. Азоттук комбинаттарынга ажылдаарынга чылыгны автомат-биле хынаар херекселдер-биле дериттинген тускай чаа газ компрессорун кылып үндүрген. Чаа нарын прокат деригелериниң, автоматтар пресстериниң, программа-биле башкарылгалыг станоктарның болгаш шуут чазыг чок ажылдаар херекселдерниң хевирлерин ажылдап кылгылаан.

Россия Федерациязының колхозтары болгаш совхозтары 1959 чылда шаанда көдээ ажыл-агыйга ажыглаттынмайн чыткан 1 миллион хире гектар чаа черлерни ажыглалга киирген. Часкы тарылганың планы ажыр күүсеттинген, көдээ ажыл-агый культураларының, эң ылаңгыя кукурузаның тарылга шөлү калбартынган.

РСФСР-де бүгү көдээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлү 1959 чылда 115 миллион гектар болган, ол болза 1953 чылда турганындан 17,9 миллион гектар хөй-дүр.

РСФСР-ге тарааның ниити чыылдазы 4,2 миллиард пуд болган, ол болза 1954 — 1958 чылдарда тарааның чылда ортумак чыылдаларындан 233 миллион пуд хөй болуп турар.

Колхозтар болгаш совхозтар 1 миллиард 643 миллион пуд тарааны күрүнеге саткан, ол болза кур болгаш куруккан черлерни ажыглаарының мурнунда турганындан бүдүн чартык катап хөй болуп турар.

1959 чылда чигир свеклазының ниити чыылдазы 1954 — 1958 чылдарда ортумак чыылдалардан 4,7 миллион тонна хөй болган.

Эрткен чылын колхозтарга болгаш совхозтарга 102 муң гектарга чаа садтарны, кат-чимис болгаш виноградтарны олурткан.

Республикага мал ажылының продукцияларын бүдүргениниң ниити хемчээли мындыг болган: эът коң деңзизи-биле — 4,5 миллион тонна, азы эрткен чылдыындан 15 хуу хөй, сүт — 34,7 миллион тонна, азы 5 хуу хөй, куш чуургалары — 14 миллиард борбак, азы 10 хуу, дүк — 178 муң тонна, азы 1958 чылдыындан 11 хуу ажыг хөй.

Нефтини болгаш нефть продуктуларын, руданы, кара металлдарны, тараа чүъктерин сөөртүрүн демир оруктар долдур болгаш ажыр күүсеткен. Хөмүр дашты сөөртүрүнүң планы чедир күүсеттинмээн.

РСФСР-ниң Хем флодунуң министерствозу чүък сайгарарының болгаш сөөртүрүнүң чыл планын 103 хуу күүсеткен. Улус ажыл-агыйынга улуг ужур-дузалыг чүъктерниң төпчүткен сөөрттүүшкүннери автомобиль транспортунда 1958 чыл-биле деңнээрге 27 хуу өскен. Агаар транспорту пассажирлер сөөртүр планны 108 хуу күүсеткен.

РСФСР-ниң улус ажыл-агыйында ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чылда ортумак саны 36 миллион кижи болган.

РСФСР-ниң национал орулгазы 1958 чыл-биле деңнээрге, оон 7,5 хуу көвүдээн.

РСФСР-ниң чону эрткен чылын күрүне күсели-биле 146 миллиард хире рубль түңнүг төлевирлерни болгаш чиигелделерни алган, оон иштинде пенсия — 44 миллиард рубль. Төлевирлерниң болгаш чиигелделерниң ниити түңү 1958 чыл-биле деңнээрге, 10 миллиард рубль көвүдээн.

Күрүне хөреңгилериниң күсели-биле, а ол ышкаш чоннуң хөреңгилериниң күсели-биле болгаш күрүне чээлилериниң дузазы-биле эрткен чылын хоорайларга, ажылчыннар суурларынга ниити шөлү 51 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын, азы 1 миллион 400 муң квартираларны тудуп, ажыглалга киирген. Оон аңгыда колхозчулар болгаш көдээ интеллигенция 400 муң ажыг чуртталга бажыңнарын тутканнар.

Социалистиг экономиканың бүгү адырларын улам ыңай көдүреринге республиканың ажылчы чоннары чаа-чаа улуг тиилелгелерни чедип алган болгаш РСФСР-ниң улус ажыл-агыйының чеди чыл планын хуусаазының бетинде күүседиринге быжыг үндезинни салганнар дээрзин РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының 1959 чылда күүселдезиниң түңнелдери көргүзүп турар.

(СЭТА).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Артель бүдүрүлгезинге коммунистерниң мурнакчы ролю

Каа-Хем районда «Тере-Хөл» колхозтуң ажыл-ишчилери чеди чылдың баштайгы чылында багай эвес көргүзүглерлиг болган. Мал ажылының продуктуларындан сүт болгаш дүк белеткээриниң планын чедиишкинниг күүсеткен, колхоз күрүнеге 1670 центнер эътти саткан. Эрткен чылдың он айларында безин колхозтуң орулгазы 1 миллион 840 муң рубль ажыг болган.

Колхозтуң ажыл-агыйын улам хөгжүдер, артель бүдүрүлгезинге коммунистерниң мурнакчы ролюн бедидер талазы-биле парторганизация боттуг хемчеглерни ап турар. Эрткен отчеттуг үеден бээр колхоз аңныыр ажылындан 317 муң рубльдиң орулгазын алган. Коммунист Тамаанның 7 кижилиг звенозу күстен бээр безин төрээн колхозунга 21,5 муң рубльдиң тывыш орулгазын берген.

Колхозтуң суурy Кунгуртуг уламна калбарып, чурттаалга болгаш бүдүрүлге, культура-амыдырал тудуглары хүн бүрү немежип турар. Суур электри станциялыг, радиолуг, көрүштүг дериттинген делгем клубтуг. Магазин, школа, эмнелге черлери ажылдап турар. Ол бүгү чедиишкиннер Коммунистиг партияның, Совет чазактың ачызы, колхозчу бызанчыларның чаңгыс эп-сеткилдиг күш-ажылының түңнели. Колхозтуң кызыл туктуг тудуг бригадазын коммунист Седип мергежилдиг удуртуп турар.

Артель бүдүрүлгезиниң кайы-даа ажыл участоктарында коммунистер өскелерге үлегерин көргүзүп, күш-ажылды шын организастаарынга идепкейлиг киржип турар. Саанчы З. Мынмаа бодунда быжыглаан тыва инектерниң бирээзинден-не 800 кг сүттү саггаан. Чылгычы М. Идам, инек кадарчызы И. Хонай ышкаш ажыл-ишке кызымак коммунистер колхозта хөй.

Коммунистерниң болгаш колхозчу активтиң өөредилгезинче парторганизация база чогуур кичээнгейни салып турар. Бо өөредилге чылында көдээ ажыл-агыйының тодаргай экономиказын өөренир бөлгүмнү организастаан, ында 26 кижи хаара туттунган. Лекцияларны, илеткелдерни база чорудуп турар.

Колхозчуларның, ылаңгыя фермаларда болгаш ыракы одарларда малчыннарның чурттаалга-амыдыралынче парторганизация болгаш колхоз баштаар чери чугула кичээнгейни салып турар. Почта тарадылзын, бараан садыглаашкынын, аъш-чем сөөртүлгезин үзүктел чок чорудуп турар.

Моон-биле кады ажылда бар четпестерни чайладырынга боттуг хемчеглер алдынып турар. СЭКП Төп Комитединиң декабрь Пленумунуң материалдарын ханы өөренмишаан, ам кол кичээнгейни мал кыштаглаашкынынче, тудуг материалын чогуур өйүнде белеткеп алырынче угландырып турар.

Ажылында чедиишкиннерни быжыглавышаан, чеди чылдың ийиги чылында оон-даа бедик көргүзүглерлиг болуру дээш тере-хөлчүлер шудургу ажылдап турар.

К. НООЗУН,
колхозта парторганизация
секретары.

Агитаторлар семинары

СЭКП-ниң Чаа-Хөл райкому январьның 20-де районнуң агитаторларының семинарын эрттирген. Аңаа 60 ажыг агитаторлар киришкен. Семинарның киржикчилери «Бүгү делегей байдалының дугайында», «СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң түңнелдери болгаш районнуң партия организациязының сорулгалары», «Масса-политиктиг ажылдың байдалы болгаш ону экижидер хемчеглер дугайында», СЭКП ТК-ның доктаалының «ССРЭ-ниң Дээди Совединиң дөрткү сессиязының түңнелдериниң дугайында» лекцияларны дыңнааннар.

Дуржулга солчуушкуннары база болган. «Бурунгаар» колхозтуң сүт-бараан фермазында агитатор эш Тас-оол бодунуң ажылдап турарын чугаалаан.

— Агар политиканың болгаш хүн бүрүнүң айтырыгларындан хожудап калбас дээш, үргүлчү солуннар номчуурунга чаңчыккан мен. Бодум лекциялар номчуп, коллективтиг-биле база тус-тус кижилер-биле беседалар кылып, ферма ажылдакчыларының аразынга социалистиг чарышты организастап турар мен. Оон түңнелинде ферма чеди чылдың бирги чылында 100 тонна сүт бүдүрериниң 134 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Саанчы Орустаар инек санындан 1500 литр сүттү саггаш, чарыштың мурнакчызы болган. Бо чылын саанчы бүрүзү 1500—2000 литр сүттү инек санындан саар деп турар—деп, ол чугаалаан.

Агитаторларның шак ындыг семинарларын болгаш дуржулга солчуушкуннарын моон соңгаар-даа чорудуп турарының чугулазының дугайында күзелин семинарның киржикчилери илереткен.

Чангыс үн-биле

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң ажыл-ишчилери чаңгыс үн-биле деткээннер. Пленумнуң материалдарын тус-тус бөлүктерде ажылчыннарга калбаа-биле таныштырар сорулга-биле совхозта партия организациязы агитаторларны тускай чыылдырган.

Совхозтуң Аксы-Барлык, Хөнделең, Дулаан-Кара болгаш өске-даа участоктарынга хөй кижилиг хуралдар болгулаан, аңаа хойжулар, кадарчылар, саанчылар боттарының өөрүп, четтиргенин илередип, чаа бедиткен хүлээлгелерни алган. Хойжу К. Көмбу төрүүр 100 хой бүрүзүнден-не 160 хураганны алырын болгаш молдурга кадарчызы Давырак молдурга бүрүзүнге-ле хүнде 700 граммдан эвээш эвес деңзи немелдезин чедип алырын хүлээнген.

Совхоз малдың чаш төлүн бүрүн камгалап, хой бүрүзүнден-не 2,6 кг дүктү кыргып, инек бүрүзүнден-не 2000 кг сүттү саап алырын хүлээнген.

Х. ДОЙНУР.

МЫНДА ЭҢ ЧАА ТУРГУЗУГЛУГ СТАНОКТАРНЫ КЫЛЫП ТУРАР

Москва. Демир кезер станоктарның дуржулга эртем-шинчилел институду чурттуң станок тудуушкунунуң кол эртем төвү болур. Эң-не чаа тургузуглуг станоктарны болгаш автоматтыг шугумнарны тургузар талазы-биле совет станок тургузукчуларының мурнунга чеди чыл планының салган улуг сорулгаларын күүседиринге ол институт улуг рольду ойнап турар. Ук институтта дуржулгалыг инженерлер, шинчээчилер, хөй лабораториялар болгаш дуржулга заводу бар.

Чурттуң станок тудуушкунунуң бүдүрүлгелеринге ажыглаар хөй чүүлдерни кылыр станоктарны болгаш автоматчыдылга херекселдерин чогаадып кылырының ажылдарын ында чорудуп турар.

Институттуң дыка хөй санныг ажылдарын Ленинчи болгаш Сталинчи шаңналдар-биле демдеглээн. Институттуң элээн каш эң чаа чогааткан станоктарын делегей делгелгелеринге дипломнар-биле шаңнаан.

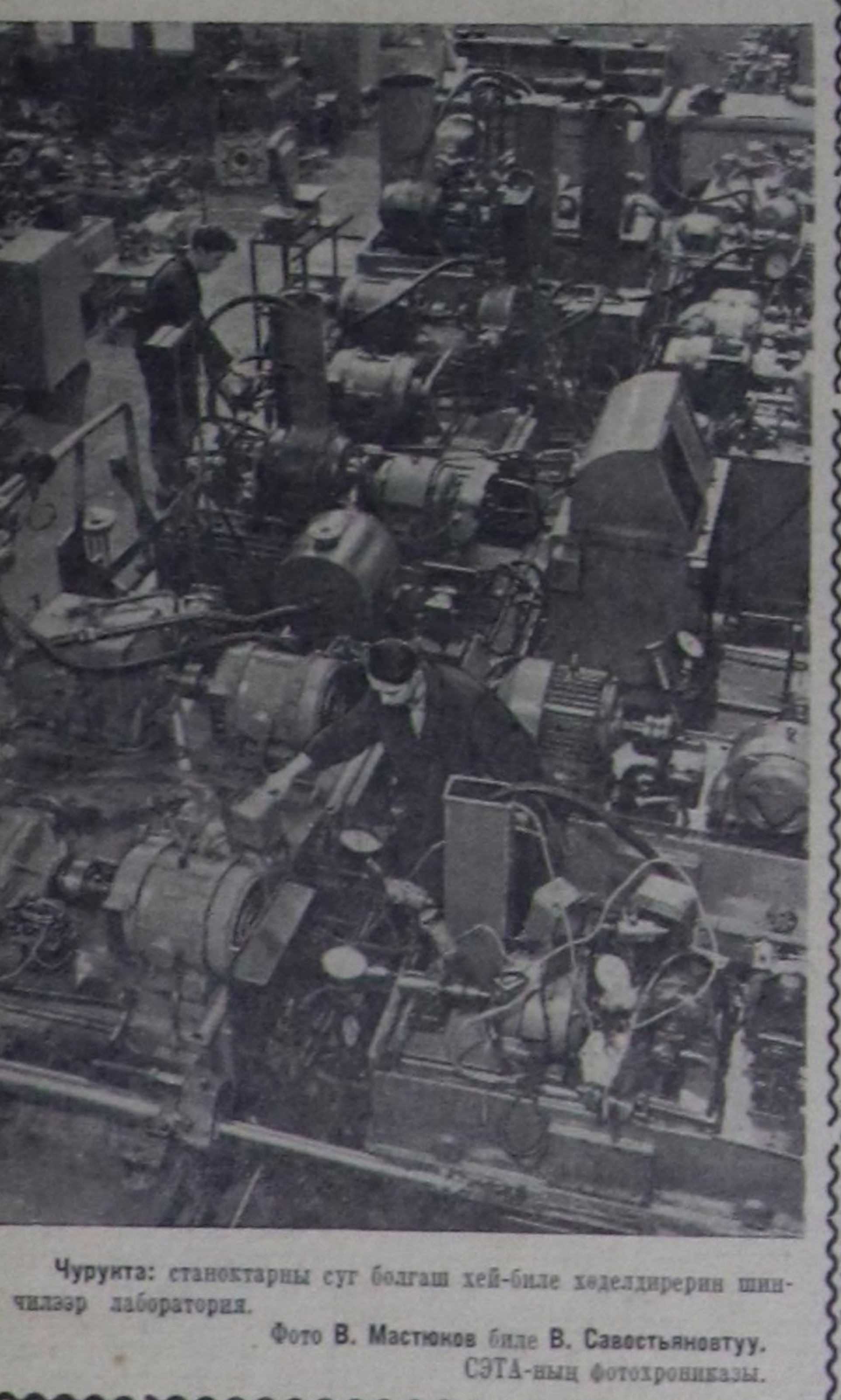

Чурукта: станоктарны суг болгаш хей-биле хөделдирерин шинчилээр лаборатория.

Фото **В. Мастюков** биле **В. Савостьяновтуу.**
СЭТА-ның фотохрониказы.

Декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандыраал!

Инек кадарчызының ажылының түңнели

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң инек кадарчызы Х. Хүрең-оол ниитиниң мал ажылын хөгжүдери дээш кончуг кызымак ажылдап келген. СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң доктаалын ол күүседир дээш чаа социалистиг хүлээлгени алган.

Кадарчы 1956 чылдан бээр артельдиң эъткир угланыышкынныг инектерин кадарып, ажаап келген. Бо инектер бызааларын 6 ай дургузунда сула эмзирер кылдыр үзүп тургустунган. Чыл бүрүде инектерниң эдержилгезин ол эки чорудуп турган. Баштайгы чылда төрээн 70 инектен 70, 1957 чылда бызаалаан 65 инектиң 65, а 1958 чылда 64 инектиң 64 бызаазын, чеди чылдың баштайгы чылы—1959 чылда 58 инектен база ынча санныг бызааны ол чаңгыс-даа чидириг чокка алган.

— Малды ажаары, ооң чаш төлүн өстүрери ындыг-ла белен эвес ажыл болур—деп кадарчы чугаалап турар. Инектерни чылдың-на кончуг эки семиртип келген. Чайын инектерни чаа-чаа одарларга ол организастыг кадарган тудум-на, оларның күжү дыка семирип турган. Кадарчы чайгы одарны чыл бүрүде 5—6 катап солуп турар болган.

Эки семирткен инектерниң бызаалары күштүг шыырак, өзүүчел, аарыгга безин белен алыспас болуп турар дээрзи кадарчы Хүрең-оолдуң ажыл практиказындан база көзүлген. Чайын бызааларны иелери-биле кады одарладып, сула эмзирип ажаагаш, 4 ай болган соонда деңзилээрге, оларның бирээзиниң деңзизи дыка немежип, кончуг эки семирип, өзүп турар болган.

Кадарчы инек кажааларын чылдың-на чогуур үезинде ыяк кылдыр септеп, инек адаанга төгер кургаг өдекти четчири-биле бөлүп, кажааның дээвиринде бус үнер ыяш хоолайларны кылып ап турар.

— Кыжын инектерниң чыдынынга кургаг өдекти 15—20 сантиметр кылын кылдыр чада төгер, кажаа адаанга бичии-даа өл-шык тургуспас, кажааже кирер мурнунда инектерниң кырында хар хыраазын аштаар херек, дүн ортузунда кажааның иштин, ында инектерниң байдалын хынап көөрү, кажаа эмин эртир чылыг болганындан инектер изиргенип турар болза, бус үндүр тырттар болгаш арыг агаар кирер хоолайларны 2—3 чедир ажыдып каар, малды кыжын эмин эртир чылыг черге үргүлчү турарынга чаңчыктырып болбас деп чүвени кадарчы чугаалап турар.

Бызаалаар чыгаан инекти ол 15 хонук бурунгаар тургузу азыралга киирип, ооң байдалын дүне-даа үргүлчү хайгаарап турар. Кажан инектер бызаалап турда, Хүрең-оол дүнениң-не кажаа иштинге лампа чырыдып алгаш, оларның байдалын хайгаарап турар. Бир инек төрүптерге-ле бызаазын иезинге биче чылгадып чоруй, чылыг сүт-биле дүрген чуггаш, чылыг клеткага бир шак хире тургускаш, иезиниң да сүдүн саап алгаш ооң-биле эмистиктеп каар, дараазында хүн бызаа боду иезин эмер.

— Кыжын чаш бызааның турар чери, чыдыны чылыг болуру чугула дээрзин кадарчы чугаалаан.

Хар чугада болгаш соок дыңзыганда кадарчы инектерни ырак одарларга, а декабрьның барык-ла ортандан соңгаар кыштаг чоогунда одарларга хүн бүрү план ёзугаар кадарып турар. Бызаалаан инектерни барык-ла неделя хиреде шуут азыралга тургузар. Бызаалар элээн өзүп, улгады берген болгаш отка кирген үеде, оларны соокка быжыктырып чаңчыктырары-биле кыры чадагай кажаага сиген-биле чемгерип, дус чылгадып турарга база ажыктыг. Чеди чылдың ийиги чылында бо кадарчы ажаап турар инектериниң болгаш бызааларының баш санын менди тургузар, эъткир чөрүүн көвүдедир сорулганы салып турар.

К. ХЕРТЕК.

Деткип турар

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазының эш Калчан-Бөкке удурткан звенозу чурттаалга бажыңнары тударынга хереглээр тудуг ыяжын белеткеп турар. Звенода 15 аъттыг, бир автомашиналыг 25 колхозчу доктаамал ажылдап турар.

Январь айның бирги чартыында звено кежигүннери бодунга онаашкан планының чартык кезиин күүседип, 900 кубометр тудуг ыяжын кескен. Оон 400 кубометрин ак черде үндүрген болгаш 200 ажыг кубометрин тудуг шөлдеринде дүжүрген.

Ында ажылдап турар колхозчулар ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар. Ылаңгыя кезикчилер К. Баян, К. Меспе, К. Седип олар хүнде 20 дытты кезип, ак черже үндүрер тургаш, 30—35 чедир кезип турарлар. Чудук сөөртүкчүлери К. Чашыйлаар, К. Очур олар база-ла эки ажылдап турарлар.

Артель баштаар чери болгаш колхозта партия организациязы ыяш белеткелчилериниң амыдырал чурттаалгазынче чогуур кичээнгейни салып турар. Көдээ Советтиң депутады эш Калчан-Көк партия организациязының даалгазын ёзугаар колхозчуларга солун номчулгазын үргүлчү чорудуп турар.

Х. АРАКЧАА.

Хөй сүт дээш демисежир

Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң бирги сүт-бараан фермазының ажылдакчылары бо чылын сүт саалдазын көвүдедиринче угландыр хемчеглерни ап, саар инектерниң кыжкы ажаалдазын күштелдиринче кичээнгейни салып турар. Төрүзе чогуур 84 инектиң 16-зы бызаалаан, чаңгыс-даа хораан бызаа чок, кажаалар чылыг. Ажылдакчылар бызаалаан инектерни ногаан сула, сиген, өске-даа чемнер-биле азырап турар.

Саанчылар СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырары-биле холбаштыр чаа социалистиг хүлээлгелерни алган. Саанчы С. Долзат бодунга быжыглаан 12 инээнден 12 бызааны менди алыр, бир инектен 1500 кг сүттү саар деп хүлээнип турар. Ол ышкаш Балчыт, Чылбаккай, Ягаанай эрткен чылдыындан бо чылын хөй сүттү саап алыр деп сорулганы салган.

К. ЛАМАЖАП.

Ырак Тожунуң малчыннарының сөзү

Тожу районнуң «Совет Тыва» көдээ ажыл-агый артелиниң Толбул, Талым деп черлерде мал ажылының фермаларының малчыннары СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин таныжып, сеткил ханыышкын-биле хүлээп албышаан, чеди чыл планының ийиги чылында боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Саанчы Н. Сереней бодунга быжыглаан 14 инектериниң бирээзинден-не бо чылын 1500 литрден эвээш эвес сүттү, комсомолчу саанчы Б. Дундума инек бүрүзүнден 1450 литр сүттү саап алырын хүлээнген. Ол ышкаш саанчылар Т. Калбак, З. Яндай, К. Баянчык олар база ындыг бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

1959 чылда 100 хой бүрүзүнден 130 хураган алган мурнакчы хойжу эш К. Шимит бо чылын 135 хураган алырын хүлээнген. Хойжу Дондупай 100 хой бүрүзүнден 115 хураганны камгалап алыр мен деп сөзүн берип турар.

Колхозтуң 70 ажыг харлыг хоочун хойжузу Чамзы ирей 130 ажыг күжү кошкак дөтпелерни азырап турар. Ол дөтпелерни кыштан хүр ажырар дээш бүгү күжүмнү салыр мен деп эш Чамзы чугаалап турар.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демиселче боттарының күш-ажылчы үлүүн киирери-биле ырак Тожунуң малчыннары сөзүн берип турары бо-дур.

А. ДОРЖУ.

Көдээ механизаторлар

Бай-Тайга районнуң «Найырал» колхозунуң механизаторлары СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң IV сессиязының материалдарын танышкаш, колхозтуң 10 тракторларының болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин февраль 1-де доозар, часкы тарылганы кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер дугайында хүлээлгелерни алганнар.

— Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың бистиң Чепсектиг Күштеривистен 1 миллион 200 муң кижини кызырып турарын, улустар аразынга найыралды быжыглаарынче угланган мерген политиказын деткип, аңаа харыы кылдыр тракторнуң беш бистиг 3 андазынын январь айда септеп доозар мен—деп, тракторист Чимит-Доржу хүлээнген. Өске механизаторлар бүгү андазыннарның, сеялкаларның септелгезин февраль 1-де доозарын хүлээнгеннер.

Тракторист Х. Доржу удурткан 6 аныяк механизаторлар «Беларусь» болгаш «ДТ—28» деп тракторлар-биле 100 га кукуруза тарыыр шөлче га бүрүзүнге-ле 20 тоннадан эвээш эвес иринди сөөртүрү-биле ажылдап кирипкеннер.

Х. САМДАНЧАП.

Өөренип турар

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң материалдарын Чаа-Хөл районнуң партия чырыдыышкынының четкизинде өөренип турар.

Пленумнуң материалдарын болгаш доктаалын Чаа-Хөл ортумак школаның коллективи ниити хуралынга танышкан. Школада партия өөредилгезиниң бөлгүмүнүң дыңнакчылары Пленумнуң материалдарын ханызы-биле өөренип, Пленумнуң доктаалын болгаш Н. С. Хрущевтуң Пленумга чугаазын тус-тус айтырыглар аайы-биле семинарлыг кичээлдерге чугаалажып турарлар.

А. ЧЫЛБАК-ООЛ.

Областың школалары ийиги улдуңга

Өөреникчилерни амыдыралга белеткээри, ниитиге ажыктыг күш-ажылга чаңчыктырары база ниити болгаш политехниктиг өөредилгениң деңнелин улам ыңай бедидери, эртемнерниң үндезиннерин эки билир, бүгү талазы-биле мергежилдиг кижилерни белеткээри—совет школаның кол сорулгазы дээрзин ССРЭ-ге улус өөредилгезиниң системазын улам ыңай сайзырадыр дугайында хоойлуда чугаалап турар. Аңаа дүүштүр бо өөредилге чылында областың школаларын эде тургузуп эгелээн, бүгү-ле I—V класстар өөредилгениң чаа программазы-биле ажылдап турар.

Школага кирзе чогуур өөреникчилерниң талазы-биле улус ажыл-агыйының планы бо өөредилге чылында бир-ле дугаарында күүсеттинген.

Школа өөредилгезинге өөреникчилер эртемнерниң үндезиннерин быжыг шиңгээдип алыры кол чүүл бооп артпышаан дээрзи черле билдингир болгай. Чүге дээрге, ханы быжыг билиглер чокка күш-ажылчы-даа, политехниктиг өөредилгениң-даа дугайында чугаалаары берге апаар. Ынчангаш бистиң башкыларывыс коллективтери өөредилгениң шынарын бедидеринче кол кичээнгейни салып турарлар.

Өөредилге чылының бирги чартыында областың чамдык школалары өөредилгени амыдырал-биле холбаштырар, программаны күүседир талазы-биле багай эвес түңнелдерни чедип алганнар. Бир эвес эрткен чылдың ол үезинде өөредилгениң шынары областа ниитизи-биле 83,1 хуу турган болза, ам 85,5 хуу болган. Бедик түңнелдерни Кызыл хоорайның (90,4 хуу), Каа-Хемниң (89,1 хуу), Бии-Хемниң (88,7 хуу) школалары көргүскен.

Чамдык школаларда эртемнерни башкылаарының шынары болгаш өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың организастаашкынының байдалы дыка бедээн. Оларга Кызылдың № 1, 2, 3, 4, 10 болгаш Бай-Тайганың Мугур-Аксы, Бии-Хемниң Туранда № 1, Эрзинниң Мөрен, Бай-Даг, Каа-Хемниң Сарыг-Сеп, Кунгуртуг болгаш оон-даа өске хөй-хөй школаларын хамаарыштырып болур.

300 ажыг башкылар боттарының башкылаан эртемнеринге өөреникчилерниң багай демдектер чокка доостурганнар. Оларның чижээнге башкылар: В. Чылбакты, Л. Ондарны, Е. Жидкованы, М. Ермишкинаны, Л. Плюснинаны, К. Иванованы, И. Мөңгени, Ш. Моңгушту, Н. Селинаны, Ч. Чанзанны, Н. Марееваны, К. Биче-оолду болгаш оон-даа өскелерни киирип болур.

Школаның эде тургузуушкунунга кол чүүл болза өөредилгени бүдүрүкчү күш-ажыл-биле сырый холбаштырары болгай. Бо өөредилге чылында областың бүгү школаларында өөредилге мастерскаялары колдуунда тургустунган. Ортумак школаларда химия, физика, машина өөрениириниң кабинеттери бар апарган. Төлевилел ёзугаар туттунган, эки дериттинген мастерскаялар Кызылдың № 1, 7, 10 болгаш Шагаан-Арыгның, Туранның, Чадаананың, Кызыл-Мажалыктың ортумак школаларында бар.

Чамдык школаларның мастерскаяларынга практиктиг кичээлдерни солун кылдыр эрттирип, школачылар табуреткаларны, тумбочкаларны, этажеркаларны, тон аскыларын, маскаларны, хүүректерни, чечек салыр саваларны болгаш өске-даа чүүлдерни кылып турарлар. Кызыл хоорайның чамдык ортумак школаларының өөреникчилери эдилел-херекселдерни чагыг ёзугаар кылып турар. № 2 ортумак школаның дааранықчы уруглары дааранылга комбинадының чагыгларын массалыы-биле күүседиринче кирипкен болгаш 10 муң ажыг рубльдиң белен продукциязын складка дужааган. № 10 ортумак школаның онгу класcчылары бүдүрүлге өөредилгезин септелге-механика заводунга эрттирип турар.

Күш-ажылчы болгаш политехниктиг өөредилгени шын организастааның өске-даа таарымчалыг чижектерин көргүзүп болур. Ниити эртемниң күш-ажылчы чеди 11 чыл школаларының өөреникчилери чүгле эртемнерниң үндезиннерин шиңгээдип ап турар эвес, харын неделяның 1—2 хүннеринде күш-ажылчы өөредилгени чорудуп турар. Чижээ, Шагаан-Арыгның № 1 ортумак школазының өөреникчилери уруглар садтарының болгаш яслилериниң чагыгларын кылып, бажың иштиниң херекселдерин кылгаш, магазиннерге киирип турар. Туранның № 1 ортумак школазының онгу классчылары механизацияның хөй талалыг билиглерин шиңгээдип ап, а 9-ку классчылар «Кызыл тараачын» колхозтуң сүт-бараан фермазынга мал ажылының үндезиннерин өөренип эгелээннер.

Өөредилге чылының бирги чартыында үстүнде чугаалаттынган чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир, областың школаларының өөредилге-кижизидилгелиг ажылында улуг четпестер бар дээрзин шуут чугаалаар херек. Ылаңгыя 4600 ажыг өөреникчилер багай демдектерни алганнар. Чамдык районнарның школаларында өөредилгениң шынары куду болуп үргүлчүлевишаан. Чижээ, Тожуда чүгле 77,5 хуу, Тес-Хемде 82,2 хуу болган. Тожунуң Тоора-Хемде эш Шогжал директорлаан ортумак школаның үстүкү класстарының өөреникчилериниң хөй кезии багай өөренип турар. Ол школага өөредилгениң шынары чүгле 69,3 хуу болган, а Самагалдай ортумак школазынга чүгле 77 хуу болган. Бо болза, ол школаларда башкылаашкынның шынарының кудузун, директорлар болгаш өөредилге эргелекчилериниң талазындан башкыларның ажылынга хыналданы багай тургусканын херечилеп турар.

Уругларның өөредилгезин каапкаш чоруй баар таварылгалары ам-даа үргүлчүлевишаан, школалардан 800 хире өөреникчилер шак ындыг байдал-биле чоруткан, а олардан чүгле 64 кижи дедир ээп келген. Школазын каапкаш баар чоруктар Бии-Хем, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга районнарда бар болуп турар.

Аныяк салгакчыларны өөредири, кижизидери—чүгле школаның база улус өөредилге органнарының ажылдакчыларының хереэ эвес, а бүгү ниитиниң хереэ болур. Ылаңгыя школаларда политехниктиг өөредилгени күштелдиреринге, оларның материалдыг баазаларын быжыглаарынга чамдык бүдүрүлгелерниң, ажыл-агыйларның удуртукчулары улуг дузаны көргүзүп турарын сеткил ханыышкыны-биле демдеглээр херек. «Тыва кобальт» комбинат эргелелиниң начальниги эш Саенко школаның мастерскаязын тургузар бажыңны тускайлааш, ону дерир механизмнерни, херекселдерни берген. Өвүр районнуң «Торгалыг» колхоз (даргазы Мирчин) бодунуң күзели-биле школага интернатты тудуп берген. Кызылдың дааранылга комбинады (директору эш Петенев) Кызылдың № 2 ортумак школага 16 дааранылга машиналарын берген, ону башкылаары-биле ийи мергежилдиг мастерлерин чорудуп турар. Каа-Хем районда колхозтар даргалары эштер: Кузьмин, Сарапулов, Зайцев олар база-ла школаларның ажылынче улуг кичээнгейни салып турарлар.

Ындыг болза-даа хөй-хөй ажыл-агыйларның удуртукчулары школаларга материалдыг баазаны тургузарынга база өөредилгени амыдырал-биле холбаштырар талазы-биле ажылдарга эргежок чугула практиктиг дузаны көргүспейн турарын база демдеглээр херек. Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тыва» колхозунуң даргазы эш Чүльдүм үрелик багай бажыңны ажыглаарын райкүүском чөпшээревейн турда-ла, интернатты улгаттырар дугайын бодавайн ону ажыглаарын боду чааскаан чөпшээреп турар. Интернатка 80 уругларны хүлээп алыр ужурлуг турган болза, чүгле 40-ни киирген. «Элегес» совхозтуң директору Берсенев, Бии-Хемде «Тиилелге», «Искра» колхозтарның даргалары Коненко, Дежнев, Улуг-Хемде «Чодураа» колхозтуң даргазы Төмүр-оол олар школаларже кичээнгей салбайн турар болгаш чамдыкта школага кандыг-бир чүүлдү кылып бээри-биле керээ чарггаш, ону безин күүсетпейн баарлар.

Школаларның ажылында кол четпес чүүл болза күш-ажылчы өөредилгени ам-даа ёзу барымдаалап чорудуп турары болур. Тандының Бай-Хаак, Бай-Тайганың Тээли ортумак школаларында (күш-ажыл кичээлиниң башкылары эштер Орешков, Никитин) эки мастерскаялар, станоктар, херекселдер бар болза-даа, оларны чөп ажыглавайн турар. Чөөн-Хемчик районнуң Ийме чеди чыл школазынга өөреникчилер күш-ажылдың бир кичээлинге херим иштин, дараазында кичээлге херимниң бодун «өөренгеннер». Тандының Бай-Хаак школазынга машина өөрениириниң кичээлдериниң беш темазынга өөреникчилер мастерская септеп, дөрт темага чер казар ажылдарны кылыры-биле программаны «күүседип» турарлар.

Ажылчын болгаш көдээ аныяктарның школаларының ажылында улуг четпестер бар. Ол школаларга өөреникчилер хүлээп алырының планы ыракта чедир күүсеттинмээн: оларга 1950 кижи өөренир турган болза, херек кырында 1351 аныяктар хаара туттунган. Таңды, Бии-Хем райкүүскомнарының буруузу-биле көдээ аныяктарның ол черлерге ажыттынза чогуур школалары ажыттынмаан. Бирги чартык чылда 200 кижи өөредилгезин каггаш чорутканнар. Чадааның кежээки школазындан 31, Кызыл-Мажалыктың 48 аныяктар өөредилгезин каггаш чорутканнар. Үстүнде четпестерни узуткаар талазы-биле Бии-Хемниң, Таңдының, Чөөн-Хемчиктиң, Барыын-Хемчиктиң районолары, ВЛКСМ райкомнары тодаргай хемчеглерни албайн турарлар.

Областың школаларының-даа база ажылчын болгаш көдээ аныяктарның кежээки школаларының-даа ажылында улуг четпестерниң бир чылдагааны облоноңуң болгаш районоларның талазындан оларның ажылынга кошкак дузалап база удуртулганы күштелдирбээнинде болгаш инспектор хыналданы чогуур негелдезинге чедир тургуспаанында дээрзин миннип чугаалаар ужурлуг.

Ам өөредилге чылының үшкү улдуну чорупт турар. Сорулга чүл дизе, өөредилге чылының бирги чартыында илерээн четпестерни шиитпирлиг узуткавышаан, школаларга бүгү өөредилге-кижизидилгелиг ажылды СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлерин болгаш чуртка улус өөредилгезиниң системазын эде тургузар дугайында хоойлуну ёзугаар чаа сорулгаларның деңнелинге дүүштүр тургузарында болур. Ону школалар чүгле чер-черде партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының хүн бүрү дузаламчызы-биле чедиишкинниг шиитпирлээр.

А. ХЕРУМЕНКО,
облоно эргелекчизиниң
оралакчызы.

„Тере-Хөл“ колхозтуң чаа тудугларында

Чүгле организастаттынып турган мурнуку үези-биле деңнээрге Каа-Хем районнуң «Тере-Хөл» колхозу таныттынмас кылдыр өскен. Ам колхозта хөй-хөй чаа бажыңнар, клуб, школа, эмнелге, уруглар яслизи, уруглар сады, ийи магазин болгаш өске-даа бүдүрүлге тудуглары бар. Ильичиниң лампочказы бажың бүрүзүнде чырып турар.

Эш Семен Седип бригадирлээн тудуг бригадазы колхозтуң чаа тудугларын көвүдедиринге хөй күжениишкинин киирген. Тудуг бригадазы 1959 чылда 26 чуртталга бажыңнарын туткан, 37 бажыңнарга крыша болгаш кладовка кылган. Пландан ажыр интернатты, эмнелгени, ветпунктуну, башкылар чурттаар ийи квартиралыг бажыңны туткан.

Хоочун тудугжулар Аким Ак, Александр Комбу бүдүрүлге планын чүгле күүседип турар эвес, харын ажыр күүседип, аныяктарны тудуг херээнге өөредип турар. Чазаныкчы Егор Күнээ эрткен чылын чазаныкчы херээнге беш аныяк колхозчуларны өөредирин хүлээнген. Ол бодунуң сөзүн ээлеп, Мөңге Кодан, Степан Идам, Иргит Бенден болгаш өскелерни-даа эки чазаныкчылар кылдыр өөреткен. Олар ам бүдүрүлге онаалдаларын хүн бүрүде 140—150 хуу күүседип турар.

Колхоз өзүп турары-биле кады колхозтуң чаа тудуглары база өзүп турар. План ёзугаар ийи хөй кажаазы тудар турган, тудугжулар дөртү, бир инек база бир бызаа кажаазын тудуп доосkan. Ынчангаш колхозтуң тудугжулары чеди чылдың тудуг планын хуусаа бетинде күүседир дээш күш-ажылчы идепкейлиг чоруун көргүзүп, улам күжениишкиниг ажылдап турар.

Тудуг планын өй-шаанда күүсеткени дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун колхозка тывыскан. Колхозчу тудугжулар ол тукту быжыг тудуп турар.

ЧУРУКТА: Колхозтуң гараж тудуу.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

◆

АЛБАН ОРГАНИЗАЦИЯ ЧЕРЛЕРИНИҢ ШУГУМУ-БИЛЕ 1959 ЧЫЛДА ЧУРТТАЛГА ТУДУУНУҢ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕНИНИҢ ДУГАЙЫНДА

МЕДЭЭ

(Хуу-биле).

Барыын-Хемчик	140	Бай-Тайга	89,9
Бии-Хем	124,7	Чаа-Хөл	71,7
Өвүр	118,2	Тес-Хем	69,7
Улуг-Хем	110,4	Сүт-Хөл	63,8
Каа-Хем	101,2	«Тыва даг-дүгү» комбинат	187,2
Кызыл хоорай	100,9	«Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуг эргелели	104,4
Эрзин	100	«Тыва кобальт»	50,5
Тожу	98,3		
Чөөн-Хемчик	97,3		
Таңды	91,9		

1959 ЧЫЛДА КОЛХОЗТАРГА ЧУРТТАЛГА БАЖЫҢНАРЫ ТУДАР ПЛАННЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНИҢ ДУГАЙЫНДА

МЕДЭЭ

Районнар	планы	тутканы	хуузу	Районнар	планы	тутканы	хуузу
Таңды	40	64	160	Каа-Хем	85	83	103
Чаа-Хөл	53	75	144	Тес-Хем	74	75	100
Тожу	15	21	140	Өвүр	50	49	98
Улуг-Хем	88	113	128	Бии-Хем	100	93	93
Чөөн-Хемчик	150	189	126	Бай-Тайга	310	268	86,4
Сүт-Хөл	70	84	120	Барыын-Хемчик	248	134	54
Эрзин	48	52	108,3				

Үстүнде медээлерден алгаш көөрге, чеди чылдың баштайгы чылы 1959 чылда областың чамдык районнары чуртталга тудуунуң талазы-биле багай эвес көргүзүглерни чедип алган.

Чуртталга тудуунуң талазы-биле эрткен чылын Кызыл хоорай база чүгээр көргүзүглерлиг болган. Ындыг болза-даа область төвүнүң кол тудуг организациялары болур «Тыва тудуг» (эш Курек) болгаш «Коммун тудуг» (эш Зильберман) трестерниң чуртталга тудуунуң планын күүсетпээнин демдеглээр херек.

Чуртталга тудуунче чогуур кичээнгейни салбаанындан «Тыва кобальт» комбинат (начальниги эш Саенко) бодунга онаашкан планын чүгле чартык хуу күүсеткен. Комбинатта туруп турар бажыңнарның хемчээли эмин эртир улуг болгаш оларның иштики, даштыкы дерилгелеринге артык каасталганы кылып, хөй акша хөреңгини чарыгдап турар. Чуртталга тудуунуң күүсеттинмээниниң кол чылдагааны болза тудугжуларның күш-ажылын шын эвес организастааны болгаш оларны тудуг материалдары-биле доктаамал хандырбайн турганында болур. Ол ышкаш чуртталга тудуунга көрдүнген хөреңгилерни өскээр чарыгдаар чоруктар турган.

Сүт-Хөл, Бии-Хем, Бай-Тайга болгаш Барыын-Хемчик районнарының колхозтары чуртталга бажыңнары тударының планын үскен. Ылаңгыя Барыын-Хемчик районнуң колхозтары болгаш «Барлык» совхоз 1959 чылда 248 чуртталга бажыңнары тудар планындан чүгле 134 бажыңны туткан ийикпе азы планын 54 хуу күүсеткен болуп турар.

Ол ышкаш чамдык районнарның удуртукчулары чуртталга бажыңнарының шынарын экижидеринче кичээнгей салбайн турар. Таңды район планын сан талазы-биле 160 хуу күүсеткен, а херек кырында ол бажыңнарның чамдык чүүлдери чедир кылдынмаан болуп турар. «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң (даргазы эш Гудков) туткан бажыңнарының хөй кезиинде кладовка, крыша кылдынмаан.

Оон-биле чергелештир районнар төптерин болгаш колхозчу суурларның чаагайжыдарынче кичээнгей салыр херек. Колхозчу суурларның көрүштүг чараш хевирин үреп турар эргиде туттунган казанактарның орнунга чаагайжыды туттунган үш-дөрт өг-бүле иштиин чурттаар чаа улуг бажыңнарны тудуп болур арга бисте бар.

Чеди чылдың ийиги чылы эгелээн. Бо чылын чуртталга тудуунуң талазы-биле салдынган сорулгаларны күүседир дээш тудуг ажылдарын калбартыры чугула. Чүнүң-даа мурнунда тудуг материалдарын белеткеп алырынче кол кичээнгейни салыр херек.

АҢЧЫНЫҢ ТЫВЫЖЫ

Тожу районнуң «Май бирн» колхозунуң аныяк аңчызы Ак Байыр-оол 1958 чылдың аңныыр сезонунда ачазы — Ак Сапы-биле кады бир-ле дугаар аңнап аъттанган. Ынчан хоочун аңчы оглунга бодунуң аңныыр талазы-биле арга-дуржулгазын айтып берип, өөреткен. Ынчаарда Байыр-оол ачазындан тудак чок, шору өлчалыг келген.

А. Байыр-оол бо аңныыр сезонунда бодунга салдынган сорулгазын багай эвес күүсеткен. Ол хоочун аңчылар-биле Тожунуң кадыр-берт тайгаларынче аъттанып үнгеш, 18 киштн, 200 диинни өлүрүп, төрээн колхозунга 6 муң ажыг рубльдиң орулгазын киргеш, колхозтуң дээре аңчызынга санаткан.

К. ДАЖЫЖОК.

Улуг чүүлдүгзүнүүшкүн

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң төвүнге болган таныдылга хуралынга 200 ажыг кижи чыыжышкан. Чаа хоойлу төлевилелдериниң дугайында СЭКП райкомунуң секретары эш Аракчаанын илеткелин колхозчулар улуг кичээнгейлиг дыңнаан.

Чоннуң калбак чугаалажып көөрүнге парлаттынган «Совет хоойлуну болгаш социалистиг нийти чурталганың дүрүмнерин үрээр чоруктарга удур демиселге хөй-ниитиниң ролюн бедидер дугайында хоойлу», «Эш-хуузунуң судтарының дугайында дүрүм» болгаш «Назы четпээннерниң хеterектериниң талазы-биле комиссияларның дугайында чижек дүрүм» төлевилелдерин колхозчулар улуг чүүлдүгзүнүп, бүрүн каттышканын аңаа илереткеннер.

С. СЫРАТ-ООЛ.

Колхозта чолаачылар курузу

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» көдээ ажыл-агый артели январьның баштайгы чартыындан эгелээш чолаачылар курузун ажыткан. Ында 35 кижи өөренип эгелээн. Оларның кол нуруузу аныяк механизаторлар.

Теоретиктиг-даа, практиктиг-даа бүгү өөредилге доозулганда чолаачыга өөренип турар кижилер шылгалданы хоорайга кээп дужааган турар.

С. ЧАЛЗЫП.

МЕХАНИЗАТОРЛАРДА

Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң механизаторлары частып тарылгага белеткенип турар. Ам 10 тракторну, 13 сеялканы, 7 андазынны, 6 илиирни септеп дооскан. Септелгениң шынары эки.

Механизаторларның күш-ажылы багай эвес организастаттынган. Септекчилер В. Булатов, В. Попов, О. Байыр-оол септелге нормазын хүн-бүрүде 140—174 хуу күүседип турар. Бүгү септелгени Совет Армияның хүнү — февраль 23-ке чедир бүрүн доозар дээш механизаторлар социалистиг хүлээлгени алган.

В. ШОЙЛАА.

Москваның «Парижская коммуна» фабриказының идик кылыкчылары Чехословакияның Годвальдов хоорайда «Свит» комбинады-биле хөй чылдарда найыралдыг ажылдап келген. Ийи бүдүрүлгениң ажыл-ишчилери үргүлчү чагаалажып, ажылының дуржулгазын солчуп, бот-боттарынга аалдажып келген. Чоокта чаа москвачылар чехословак быжыкчыларның чогаадып кылганы идиктерниң чаа үлегерлериниң данзызын белекке алганнар. Чех өөрүнүң дуржулгазын өөренмишаан, москвачылар боттарының чаа чүүлдериниң дугайын оларга дыңнадып турар.

Чурукта: (солагай талазындан оң талазынче) быжыкчылар К. А. Саакян, Т. И. Журавлева, В. П. Кузнецов болгаш сорттап ылгаар кабинеттиң ажылчыны М. И. Смирнова олар чехословак өннүктерниң чоруткан идик данзызын көрүп турары.

Фото **Б. Трепетованы.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Культурлуг амыдырал-чуртталга дээш

Эң эки арыг-шевер колхозчу суур база колхозчуларның бажыңнарынга эң эки амыдырал-чурттталга дээш кыйгырыгның эгелекчилери Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң кежигүннери боттарының сөзүн ээлээр болгаш СЭКП Тыва обкомунуң 5-ки пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырар дээш, эрткен чылын эвээш эвес ажылдарны чорутkan.

Колхозчуларның амыдырал-чурттталгазынга холбашкан айтырыгларны партия эге организациязының хуралдарынга, бюрога үш удаа чугаалашкан. Ол ышкаш оран-бажыңга арыг-шеверниң, чаагайжыдылгазының дугайында айтырыгларны суурнуң чурттакчыларының нийти хуралынга ийи удаа чугаалажып көрген. Партия эге организациязы бир дугаарында агитаторларны тус-тус участоктар болгаш кудумчулар аайы-биле хуваагаш, оларга бажыңнарны тус-тузунда быжыглаан. Бажыңнар болгаш кудумчулар аайы-биле чарышты калбартырынга агитаторлар элээн эки ажылдааннар.

Эрткен чылын бистиң колхоз чурттталганың 10 бажыңнарын тудар планныг турган, чээрби беш бажыңнарны тудуп, ажыглалда киирген. Бүдүрүлгениң болгаш культура амыдыралдың тудугларының планы база-ла күүсеттинген. Оон ыңай 160 кижи өөренир бир школаны, 108 аът күштүг электри станциязын туткаш ажыглалда киирген. Ам удавас дээрбе тудуу дооступ, ажыглалга кирер.

Суур чаагайжыдылгазының талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган. 39 бажыңнарны крышалаан, 47 кладовкаларны, 160 палисадниктерни, 94 херимнерни, 66 арыгланыр бажыңнарны, 189 бок төгер черлерни, 38 печкаларны кылган. Суурга 1830 санныг ыяштарны олурткан, 146 колхозчу өрегелер бажыңнарының чанынга картофель болгаш өске-даа ногаа культураларын тарааш, күзүн оон чаагай дүжүттү алганнар. Мурнунда кайы хамаан чок туткан херимнерни чурумчуткан.

Колхозтуң шевер чазаныкчылары колхозчуларга чиик өртектиг 43 стулдарны, аъш-чемниң 18 шкафтарын болгаш өске-даа чүүлдерни кылып берген. Чунар бажың доктаамал ажылдап, аңаа колхозчулар неделя санында-ла чунуп турар. Үш чүс беш колхозчу бажыңнарда сайгылгаан хып турар. Үш чүс үжен бажыңнарда радио точкалары бар.

Колхозчуларның бажыңнарынга эң эки амыдырал-чурттталга дээш чарыштың негелделерин күүседир дээш боттарының бажыңнарының иштин эки дерип, арыг-шевер тургузуп, даштын көрүштүг кылып алгылаан колхозчулар бисте хөй. Чижээ, эш С. Дойнаттың бажыңы ийи өрээл, штукатурлуг, крышалыг, кладовкалыг, соңгалары 2 каът рамалыг, хлеб быжырар печкалыг, ногаа шөлдүг, даштында ыяштарны олурткан, бажыңының шалазы дозулуг. Бажыңында үш демир оруннуг, аъш-чем шкафтыг, соңгалары нарын пөс тюльдерлиг, хеп азар черлиг. Черле ынчаш оларның нийти культуразы дыка эки. Уругларының идик хевиарыг-шевергин, оларның улуу школада эки өөренип турар. Колхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржип турар, ол өг-бүле эрткен чылын 1234 күш-хүнүн ажылдап алган.

Сес уругларның иези колхозчу эш Чолдактың бажыңы арыг-шевер, дерилгези дыка эки. Үстүнде бажындан черле тудавас. Уругларын культурлуг аажы-чаңга кижизидип турар, оларның өөредилгези эки. Хлебти боттары быжырып турар.

Олар ышкаш колхозчуларны хөйү-биле адап болур. 64 колхозчу херээженнер хлебти ам боттары эки быжырып билир болгаш өске-даа амданныг чемнерни кылып билир кылдыр өөренип алганнар.

Бо ажыл-херекке бистиң агитаторларывыс улуг киржилгелиг болган дээрзин үстүнде чугаалаан болгай бис. Ынчаарга чүгле агитатор эш О. Чыртаан боду безин 10 колхозчу херээженнерни хлеб быжырарынга өөреткен. Колхозчулар ортузунга культурлуг амыдырал дээш колхозта херээженнер чөвүлелиниң даргазы эш С. Кавaa-Сүрүң, башкы эш В. Чылбак олар организастыг-даа, тайылбыр-массалыг-даа ажылдарны эки чорудуп, партия эге организациязының идепкейлиг дузалакчылары болуп турарлар. Агитаторлар эштер О. Чыртаан, А. Дагба, М. Очур-оол, М. Данзырың болгаш оон-даа өскелер бо талазы-биле база-ла эки ажылдааннар.

Бисте четпестер ам-даа хөй. Чамдык колхозчуларның бажыңнарының иштики дериглери, арыг-шевери, көрүштүг чоруу багай. Колхозчуларның бажыңы четче радиожуттунмаан болгаш электрижиттинмээн. Бистиң көдээ магазинде бажың иштинге хереглээр эт-херекселдер болгаш өске-даа чугула бараaннар келбейн турар. Бо талазы-биле колхозчуларның негелдези улуг. Санитар арыг-шевер, медицина темазынга лекциялар, суртаал ажылдары кошкак чоруп турар.

Бо чылын культура-амыдырал, арыг-шеверниң талазы-биле улуг ажылдарны чорудар бис. Суурнуң кудумчуларының аттарын бадылап чурумчудар, бажыңнарны дугаарлаар. Колхозчуларның бажыңнарын бүрүнү-биле радиожудар болгаш электрижидер, кудумчуларга ыяш олуртулгазын чорударынче кичээнгейни күштелдирер.

Колхозчу өреге бүрүзү бажыңының чоогунга ногаа шөлдүг болуп, аңаа ногаа культураларын олуртур. Кладовка, крыша, херим, арыгланыр чери чок бажыңнарның бо чүүлдерин бүрүнү-биле кылыр болгаш оон-даа өске хөй ажылдарны чорудары бистиң мурнувуста салдынган.

Колхозта партия эге организациязы СЭКП обкомунуң V пленумунуң доктаалын амыдыралга күүседир херекке бодунуң организакчы ролюн улам күштелдирер.

М. БАЛЧЫЙ-ООЛ,
колхозта партия эге
организациязының секретары

Комсомолчуларның киржилгезин калбартыр

ДОСААФ-тың хоорай конференциязындан

ДОСААФ-тың Кызыл хоорай конференциязы чоокта чаа болуп эрткен. ДОСААФ-тың хоорай комитединиң отчёттуг үеде чоруткан ажылының дугайында илеткелди комитеттиң даргазы эш Ефимов кылган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң IV сессиязынга эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин таныыкаш, Совет Эвилелиниң чепсектиг күштеринден 1 миллион 200 муң кижини кызырар дээн шиитпирни бистиң улузувус сеткилдиң ханызындан деткип турарын илеткелчи демдеглээн.

Күш-ажылга мергежилдиг, Төрээн чуртун камгалаарынга белен, эрес-кашпагай, мөге-шыырак болгаш дидим кижилерни өстүрер дээш Коммунистиг партия, Совет чазак бүгүде кичээнгейни угландырып турар. Бо сорулганы күүседир дээш ДОСААФ-тың хоорай комитеди чамдык ажылдарны чорутkan. Отчёттуг үеде хоорайның бүдүрүлгелеринде, албан организацияларында болгаш өөредилге черлеринде 15 эге организацияларны немей тургузуп, 1322 чаа кежигүннерни хүлээп алган. Ынчангаш ооң хүрээлелинде 3500 кежигүннүг 80 эге организация санаттынып турар.

ДОСААФ ажылын чугула көрүп, ооң хүрээлелинге ажылчын, албан-хаакчыларны калбаа-биле хандыдар ажыл № 1 АТК-да (ДОСААФ комитединиң даргазы Сторожев) эки чорутtунган. Ол комитеттиң досаафчылары 200 ажыг кижи чедип турар. Ол ышкаш хоорайның тускай харылзаа черинде эге организация (даргазы Сермавкин) коллективтиң ажылчын, албан-хаакчыларының 80 хуузун ДОСААФ кежигүнүнде киирип алган. Ындыг болза-даа типография, № 2 АТК, «Тыва тудуг» болгаш «Коммунал тудуг» трестери ышкаш хөй ажылчыннарлыг коллективтерде ДОСААФ кежигүннери эвээш болуп турар чорукту илеткелчи демдеглээн.

ДОСААФ-тың хоорай комитеди болгаш ооң эге организациялары шериг-спорт херээнге ажылчы чоннарны өөредир талазы-биле чамдык ажылдарны чоруткан. 1958—1959 чылдарда 512 чолаачыларны, 77 мотоциклчилерни, 26 радистерни, 10 трактористерни болгаш янзы-бүрү мергежилдерге 280 ажыг кижини белеткеп үндүрген. Боодалганың I—II—III разрядтарын 316 кижи дужааган, ооң иштинде 27 кижи боодалга спортунуң судьялаар эргени алганнар.

Ынчалза-даа ДОСААФ-тың хоорай организациялары бодунуң ажылын чорударда партия, комсомол, профэвилел органнарынга даянмайн келгенинден ооң хүрээлелинге аныяктарны, ылаңгыя комсомолчуларны калбаа-биле кииріштирер, Төрээн чуртту камгалаарының херээнге оларны өөредир ажыл ам-даа четпес чоруттунган.

Конференцияга делегат эш Ошаров (областың культура эргелели) хоорайның ДОСААФ организацияларының ажылының дуржулгазын солуштурар, эки ажылдыг организацияларның чедиишкиннерин чырыдар ажылды комитеттиң кежигүннериниң четпес чорудуп келгенин демдеглээн.

— Бистиң техникумда ДОСААФ кежигүнү 143 кижи чедип турар, автомобиль болгаш спорт бөлгүмүн тургузуп алган бис. 4 мотоцикл бисте база бар, чогум орта сургуулдарны өөредир талазы-биле ажыл чоруттунмайн келген — деп, Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң сургуулу делегат эш Доңгак чугаалаан.

Оран камгалалының херээнге ажылчы чонну өөредир талазы-биле ДОСААФ комитединиң четпес ажылдап келгенин хоорайның шериг комиссары эш Бартин демдеглээн!

ДОСААФ-тың хоорай комитединиң ажылында бар четпестерни дарый чайладыр болгаш шериг-спорт херээн өөредиринче хоорайның аныяктарын болгаш комсомолчуларын массалыы-биле кииріштирер хемчеглерни айыткан доктаалды конференция хүлээп алган.

* * *

ДОСААФ-тың хоорай комитединиң бирги организастыг пленуму хоорай комитединиң даргазынга эш Ефимовту катап соңгаан.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Чөптүг негелделер

Эрткен чылдың апрельде Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунга спорттуң «Дужут» эки-тура ниитилелиниң кудуку коллективин тургузар дугайында айтырыг көдүрлүп келген турган. Ынчангаш 10 ажыг кижигүннерни киирген болгаш оларның билеттерин-даа тывыскан. Ажыл оон-биле соксап каан.

Спорттуң эки-тура ниитилелиниң кудуку коллективиниң хуралы болган бе, а ооң даргазы кым болганыл, спорт талазы-биле кандыг ажылдар чоруттунар деп турарыл? Колхозчулар бо айтырыгларның тодаргай харыызын тыппааннар.

Амгы үеде ол колхозта спорт болгаш күш-культура талазы-биле кандыг-даа ажыл чорувайн турар. Хөл-шыдыраа маргылдаалары түңнел чок болуп келген. ДОСААФ эге организациязы база-ла ажылдавастаан. ДОСААФ кежигүннериниң хавыртынган дадывырын эге организацияны даргалап турган Бадраа, Базыр-Тараа олар самчыгдап алгылаан. Комсомолдуң, спорт болгаш күш-культураның, ДОСААФ-тың район организациялары ол колхозка массалыг спорт ажылдарын экижидеринче сагыш салбайн турарын колхозчулар чөптүү-биле хомудап турар.

С. ДОНЗУМ.

План күүсеттинмээн

Районнуң белеткелдер конторазы аңчыларны багай организастааныындан Тес-Хем району 1959 чылдың өлүк тывыжының планын чедир күүсетпээн. Райпонуң белеткелдер конторазының ажылдакчызы эш Күнзең колхозчуларның чарган керээзин чогуур үезинде негевээн, аңчыларның катап аткарыышкынын чорутпаан.

1959 чылда күрүнениң аңныыр инспекциязындан Тес-Хем району 100 элик, 5 мыйгак, 5 чер хаванын болгаш 2 буурну өлүрериниң чөпшээрелин 2700 ажыг рубль-биле садып алгаш, ол аңнарның кайызын-даа чедир күүсетпээн.

Шуурмакта Соколов биле Ваткин 2 чер хаванын өлүрер чөпшээрелдиг тургааш, ол керээзин күүсетпээннер. Оон аңгыда 70 хире эликти өске аңчылар база-ла күүсетпээннер.

Белеткелдер конторазының харысалга чогун чамдык аңчылар ажыглап турар. Чижээ, үлетпүр комбинадының директору эш Перестронин чөпшээрел ёзугаар өлүрген эликтерин бодунга ажыглаан, оон аңгыда сыыннарга капканы чажыды-биле салып турганы илереэн.

Ол ышкаш аңчылар Кара-оол, Халбың-оол, Тансычы боттарының аң өлүрер хүлээлгезин күүсеткеш, эргидеги чөпшээрелин ийи дапкыр ажыглаарын оралдажып турар.

Ленин аттыг колхоз биле «Чодураа» колхозтуң аңчылары аңнарның өлүрер хуусаазын үреп, аңныыр биледи чокка аңнап турарлар.

К. ЧОРБАА.

Четпестерни чайладыр

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң төвүнге хөй кижи киржикчилиг хурал болган. Аңаа ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктарга удур демиселге хөй-ниитиниң ролюн бедидер дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң оргкилдис эргелекчизи эш Маңдырыкчы кылган.

Хуралга санал берген колхозчулар чамдык кижилерниң арагалаарын, прогулдаарын, социалистиг нийти чурталганың чурумун үрээр чоруктарын шугумчулаан. Ол ышкаш улусчу эки-тура дружиназының ажылында четпестерни база илереткен.

Эрги-Барлык көдээ Советтиң чанынга эш-хуузунуң судун тургузарын чугаалашкаш, ооң составынга 5 кижини соңгаан.

О. ӨКТЕК-ООЛ.

Өөренип көрзе чогуур

Бай-Тайга районнуң Кара-Хөл суурунуң чурттакчыларын хандырып турар магазин бараан саарылгазының планын ажыр күүседип келген болгаш чурттакчыларга садары-биле хереглел бараанын хөйү-биле ап турар. Ындыг-даа болза ол магазинниң септелгезин шуут кылбаан. Бараан делгээр черлери чедишпес, иштн хирлиг болгаш садып алыкчылар чыглып кээрге сыңышпас, база бараан шыгжаар тускай склады чок. Ол чорук чонну культурлуг хандырарынга таарымча чок байдалды тургузуп турар.

Бо четпестерни чайладырын Кара-Хөл суурунуң чурттакчылары райпо баштаар черинден үргүлчү негеп келген, ынчалзажок райпо баштаар чери мынчага чедир тодаргай хемчег албаан.

Н. ЧҮЛЬДҮМ.

Чаш малга чылыг кажаа чок

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң хойжузу Чаан-Байырның ажаалгазында хойнуң 126-зы хураганнаан, оон ынча санныг хураган алдынган. Ындыг-даа болза, хураган кажаазы чок болуп турары кончуг харааданчыг.

Хойжу хураганнарны бодунуң чурттап олурар бажыңында ажаап турар. Баштаар чер чылыг кажаа белеткеттирип бээр дээнинден соңгаар элээн үе эрткен, кылдынган кажаа-даа чок. Ол ышкаш хойжулар Орбуй-оол, Кара-оол оларның хыштагларында хураган кажаалары база чок.

С. ЛАСЮРЮН.

Электри станциязының ажылын экижидер

Тожу районнуң төвүнде коммунал-хандырылга болгаш тудуг конторазының электри станциязы Тоора-Хем биле Салдам суурларны чырыдып турар. Ол электри станция суурнуң чурттакчыларынга чырыкны доктаамал бербейн турар. Суурда ам-даа сайгылгаан кирбээн бажыңнар бар. Кандыг-бир таварылгалар болуп, сайгылгаан кыпайн баарга ону кылыры-биле электри станциязының ажылдакчыларынга дилег киирерге конторанын директору Чистяков «ол бистиң херээвис эвес-тир» деп харыылаар. Өске кандыг-даа хемчег албас.

Тоора-Хем болгаш Салдам суурларның чурттакчылары электри хандырылгазын экижидерин негеп турарлар.

И. ДАРЫЙГЫ.

Тудуг ажылы соксаан

Бии-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде тудуг ажылы хожудап турар. Колхозта каш чылдарның иштинде тудуу доостунмаан бажыңнар эвээш эвес. 1958 чылда колхозтуң чунар бажыңын тудуп дооскан. Ооң иштики дериглерин кылбаанындан чунар бажың мынчага чедир ажыглалга кирбээн. Суурда чаа клубту 4 чыл иштинде тудуп турар, ооң тудуу ам-даа доозулбаан.

Ынчангаш амгы үеде колхозчуларның культурлуг дыштаныр чери чок болганындан үш айның иштинде бисте чаңгыс катап кино-даа, концерт-даа болбаан. Үстүнде айыттынган тудугларның тудуу ам шуут чорувастаан.

В. БАЙКАРА.

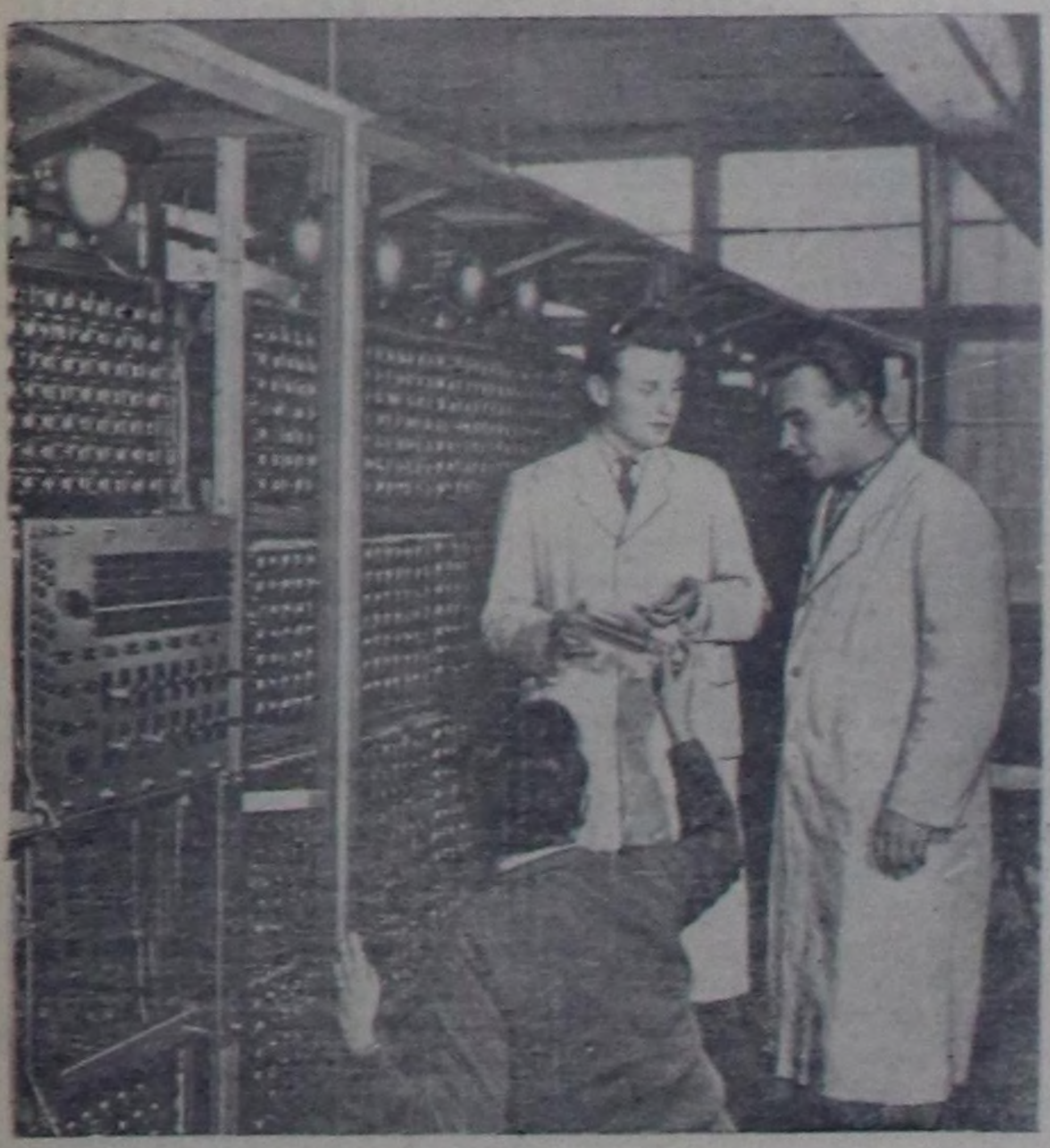

Герман Демократтыг Республикада саналга ажылдарын программалыг башкарар электроннуг саналга машиназын төлевилээн болгаш кылып үндүрген.

Чурукта: инженерлер Редлих, Лангер болгаш физик Цшилле машинаның электроннуг «мээзиниң» кезээниң чанында. Карл-Маркс-Штад («электроннуг саналга машиналары» деп улусчу бүдүрүлге).

Фото **Наглерниң**. Центральбильд.

Улуг ужур-дузалыг документилер

☆ ☆ ☆

Совет Эвилелиниң тайбың эгелээшкинин кыдат улус чаңгыс үн-биле деткип турар

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң медеглеп турары болза, Пекинге Улус төлээлекчилериниң бүгү-кыдат хуралының доктаамал комитединиң хуралы болган. Аңаа делегейниң бүгү күрүнелериниң парламентилеринге болгаш чазактарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын чугаалажып көргеш, чүүлдүг деп санаан.

Күрүне чөвүлелиниң премьериниң оралакчызы болгаш КУР-нуң даштыкы херектер министри Чэнь И хуралга чүве чугаалаан.

Совет Эвилелиниң чаа эгелээшкинин Кыдат Улус Республиканың чазаа сеткил-сагыжының ханызындан байыр чедирип, деткип турар деп чугаалавышаан, Кыдат моон соңгаар-даа бодунуң улуг эвилелчизи—Совет Эвилели-биле болгаш тайбыңга ынакшылдыг күрүнелер, улустар-биле кады чепсегленишкинни бүгү-нийти дүжүрери болгаш бүгү делегейге тайбың дээш могаг-шылаг чок демисежир дээрзин ол айыткан.

Ооң соонда доктаамал комитет ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын деткип турар резолюцияны чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Чепсек болгаш дайын чок тайбың дээш

ТИРАНА. (СЭТА). «Зери и популлит» солуң «Улуг үлегер-чижекти эдерер» деп чүүлде мынчаар бижээн: Н. С. Хрущевтуң илеткели болгаш ССРЭ-ниң чепсектиг күштерин улуу-биле кызырар дугайында хоойлу Совет чазактың тайбыңга ынакшылдыг политиказының чаа, тодаргай илерээшкини болур. Соок дайынның талалакчыларынга бо чаа, күштүг согуг чепсек, шериг болгаш дайыннар чок тайбың дээш демиселдиң кайгамчыктыг үлегер-чижээ болган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга Н. С. Хрущевтуң илеткели, ССРЭ-ниң чепсектиг күштерин база катап улуу-биле кызырар дугайында хоойлу болгаш делегейниң бүгү күрүнелериниң парламентилеринге болгаш чазактарынга кыйгырыг улустар аразынга канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг документилер болуруң «Зери и риниес» солуң мурнуку чүүлүнде демдеглээн. Н. С. Хрущевтуң илеткели коммунизм тургузуушкунунуң улуг чаагайын, капитализм-биле тайбың экономиктиг чарышка социализмниң чайлаш чок тиилээринге оларның ханы бүзүрелдиин херечилеп турарын солун демдеглээн.

„Тайбың дээш демисежип турар күштерни ол сорук киирер“

Совет ракетаны салып үндүргенин даштыкыда көрүп турары

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКА

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчытканы болза:

Кыдат Улус Республиканың Эртемнер академиязының президентизи Го Мо-жо ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. Н. Несмеяновка телеграмма чоруткаш, ында диптер аразынга ужугар хөй чадаларлыг совет ракетаны Оожум океанның девискээринче чедиишкинниг салганынга байыр чедирип турар.

Телеграммада чугаалааны:

«Диптер аразынга ужугар хөй чадаларлыг ракетаны 1960 чылдың январь 20-ниң кежээзинде Оожум океанның девискээринче чедиишкинниг салып үндүргенин дыңнааш аас-кежиктиг болдум. Кыдат эртемденнерниң мурнундан болгаш бодумнуң хуумдан Силерге, а ол ышкаш Силерни дамчыштыр совет эртемденнерге изиг байыр чедирип, улуу-биле хүндүлеп көрүп турарывысты илередирин чөпшээреп көрүңер.

Диптер аразынга ужугар хөй чадаларлыг совет ракетаны Оожум океанның девискээринче салып үндүргениниң соонда хемчээшкиннерниң түңнелдерин ёзугаар алырга, ракетаның башкарылга системазы кандыг-даа чазыг чок болганын бадыткап турар.

Хөй чадаларлыг күчүлүг совет ракетаны чедиишкинниг салган чорук октаргайның делгемнерин шиңгээдип алырынга болгаш хүн системазының планеталарын шинчилээринге совет эртемниң чаа депшилгени чедип алырының магадылалы болур. Бо болза, социалистиг лагерьге болгаш бүгү делегейде тайбыңга ынакшылдыг кижилерге өөрүшкүлүг болуушкун. Тайбың дээш демисежип турар улустарны ол сорук киирип, оларга күштү немеп турар.

Совет эртем ажылдакчыларының чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырын болгаш моон-даа артык улуг чогаадыкчы чедиишкиннерлиг болурун күзеп тур бис».

ЧЕХОСЛОВАК РЕСПУБЛИКА

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның Эртемнер академиязының астронавтика комиссиязының кежигүнү, техниктиг эртемнерниң кандидады Иржи Мразек диптер аразынга ужугар хөй чадаларлыг рекатаны Совет Эвилелинден Оожум океанче салып үндүргени-биле холбаштыр чехословак телеграф агентилелиниң корреспондентизинге медеглел кылган. Бо чедиишкинниг дуржулга болза, октаргайның делгемнерин шинчилээр болгаш баш удур тодаргайлаан угбиле ужар арганы бээр хөй санныг аппаратуралар-биле чепсегленген чаа улуг эдеринчилерни болгаш космиктиг ракеталарны салып үндүрериниң херечилери болурувусту баш удур магадылап турар. Ол бүгү хүн системазының эң чоок планеталарын шинчилээрин боттандырар арганы бээр деп ол демдеглээн.

Ракетаның сөөлгү чадазын өттүндүр кылган дүрзү-хевирниң Оожум океанның девискээринде дүшсүн дээн черинге чазыг чок четкени болгаш ракетаны салып үндүрерде ажыглаан телеметриктиг система болза, космиктиг ракеталарны баш удур санап каан уг-шигже амгы үеге чедир турганындан-даа чазыг чокка, шын салып үндүрер арганы бээр деп чехословак эртемден демдеглээн. «Космиктиг станцияны айга чедирип тургузары болгаш кезикчамдыы черже катап ээп кээр кылымал эдеринчилерни тургузары дээн ышкаш ол хире улуг сорулгаларны боттандырып болур хире ындыг аардензилиг чүүлдерни космиктиг делгемче салып үндүреринге чаа күчүлүг ракеталарны ажыглаан туруп болур» деп И. Мразек чугаалаан.

БОЛГАР УЛУС РЕСПУБЛИКА

СОФИЯ. (СЭТА). Совет Эвилелинде диптер аразынга ужугар хөй чадаларлыг ракетаны Оожум океанның девискээринче чедиишкинниг салып үндүргениниң дугайында СЭТА-ның медеглелин болгар хөй-нийти канчаар-даа аажок улуг сонуургал-биле дыңнаан. Бо болуушкунну совет эртемниң болгаш техниканың чаа чайыннанчак тиилелгези деп ында көрүп турар. Октаргай делгеминче улам ыңай ханылаарынга, Марсче, Венераже болгаш хүн системазының өске-даа планеталарынче чедиишкинниг ужударынга ажыглаар ындыг херекселдер совет эртемденнерде ам бар дээрзин ракетаны салганының кайгамчыктыг түңнелдери бадыткап турарын астронавтика талазы-биле болгар тускай эртемниглерниң медеглээнин болгар телеграф агентилели дамчыткан.

АНГЛИЯ

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниң Москвада корреспондентизи Бьюстуң дамчытканы болза: орус ракетаны салып үндүрген чорук сөөлгү чадазы безин чокка дыка ырак черлерни эртип шыдаар совет ракеталарның дүшсүн дээн черинге эң-не чазыг чок дүжүп болурунуң херечизи болган.

Чер бөмбүрзээниң кандыг-даа черинге чедип болур ракеталар Россияда бар дээрзиниң дугайында маршал Малиновскийниң Дээди Советтиң сессиязынга медеглелин бо ракетаны дыка ырак черге салганы бадыткап турар деп Бьюст бижээн.

ФРАНЦИЯ

ПАРИЖ. (СЭТА). «Деңневир чок совет ракета Оожум океанда. Долу чедиишкин. Ол 12.500 километрни ужугуп эрткеш, дүшсүн дээн черинин ийи-ле километр чанынга дегген»—деп, «Фигаро» солуң ССРЭ-ниң эртем талазы-биле чаа улуг чедиишкининиң дугайын мындыг эгелерниң адаанга медеглээн.

Оожум океанның девискээринче совет ракетаны чедиишкинниг салганының дугайын Парижтиң бүгү-ле солуннары бижип медеглээн. Дыка хөй солуннар ракетаның дүшсүн деп санап каан черинге чазыг чокка четкенин демдеглевишаан, СЭТА-ның медеглелин чүмү-биле парлагылаан.

АКШ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). СЭТА-ның корреспондентизи Г. Шишкинниң дамчытканы болза:

Январь 20-де төлээлекчилер палатазының космиктиг айтырыглар талазы-биле комиссиязы октаргайның делгемнерин шиңгээдип алырынга Каттышкан Штаттарның Совет Эвилелинден хожудап турарының дугайында айтырыгны чугаалажып көрүп эгелээн.

Комиссияның хуралынга күрүне секретарының политиктиг айтырыглар талазы-биле оралакчызы Л. Мэрчент бир дугаарында чүве чугаалаан. Совет Эвилели эң баштай октаргайже ханылааш, «канчаар-даа аажок улуг» чедиишкинниг болган деп ол медеглээн. «Совет чедиишкиннерниң кайгамчыктыг байдалы Каттышкан Штаттарның кылган чүүлдерин ийиги одуругже кызып үндүрүпкени чайлаш чок» деп ол уламчылаан.

Күрүне секретарының оралакчызы ооң-биле кады—Совет Эвилели чедиишкинниг-даа болза, «Каттышкан Штаттар өртемчейге удуртукчу рольду чедип ап база болур» дээн.

Комиссияның даргазы Брукс (Луизиана штаттан, демократ) болза Мэрчентниң чугаазын херек албайн, космиктиг делгемнерни шинчилээриниң талазы-биле америк ажылдарның хемчээли болгаш темпизи-даа «идегел салыр аргажок» деп демдеглээн.

Октаргайның делгемнерин шиңгээдиринге, эң ылаңгыя космиктиг ужудуушкуннарга эргежок чугула күштүг ракеталарны тургузарынга «Совет Эвилелиниң артык күштүүн» АКШ-тың чазаа миннип турар деп Мэрчент медеглээр ужурга таварышкан. «Бо талазы-биле чедиишкинниг болур чорук АКШ-тың даштыкы политиказынга чугула ужур-дузалыг-даа болза» бо талазы-биле чедиишкинниг болуру белен эвес херек дээн утказыг кылдыр база чугаалаан.

Комиссияның барык 6 неделя дургузунда үргүлчүлээр деп турар «истээшкиннериниң» үезинде америк чазактың шериг болгаш хамааты төлээлекчилериниң, а ол ышкаш эртемденнерниң база бүдүрүлге ээлериниң «сөчүктерин» комиссия чугаалажып көөр дээн.

Красноярскиже болгаш Горькийже

Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң көдээ спортчуларының Красноярскиге болур хаак талазы-биле январь 26-да эгелээр маргылдаазынга киржири-биле бистиң областың көдээ спортчуларының төлээлери шупту 14 кижи чорупканнар.

Оларның аразында областың эрткен чылдагы кышкы Спартакиадазының 30 километрге чемпиону, бирги разрядчы Оюн Седен-оол (Таңды), бурундаа чылгы область чемпиону Кыргыс Дедеш-оол (Улуг-Хем), көдээ ажыл-агый техникумунуң төлээлери, бирги разрядчылар Биче-оол Алдын-оол, Намчыл Байыр болгаш элээн хөй чылдарның соонда хаак спортунче ээп келген, областың чаңгыс удаагы эвес чемпиону Тау (Кызыл) болгаш херээженнерден ийиги разрядчылар Уланова (Чаа-Хөл), Писарева (көдээ ажыл-агый техникуму) болгаш өскелер-даа бар.

Ол ышкаш Кызылда күрүнениң башкы институдунуң хаакчылары болгаш конькиге маңнаар спортчулары Горький хоорайга болур дээди өөредилге черлериниң маргылдаазынга киржири-биле аъттаныпканнар.

ФЕЛЬЕТОН

ЫЯШ, ДЕМИР ИЙИ ДОСКААР

Үстүнде эгени номчуй кааптарыңарга-ла Крыловтуң баснязы сагыжыңарга кире хонуп келир. Ийе харын, бо база ийи доскаар дугайында чугаа чүве. Ынчалза-даа ол доскаарларның аразында улуг ылгал бар: Крыловтуң ийи доскаарының чүгле бирээзи арагалыг, а бо ийи доскаарывыс ийилээн арагалыг.

Эргим номчукчулар, доскаарларны төөгүлеп эгелээр мурнунда, оларның «сагыш човаңгыр» ээлериниң дугайында каш сөстен чугаалаптаалынар.

...Барыын-Хемчик район. Кызыл-Мажалык суур. Степная кудумчузу. Бажың № 31. Ыр-шоор, ыы-сыы, алгы-кышкы, ааска эптешпес сөстер...

Үстүнде сөстерден херектиң ужуру билдине берген боор. Ыяш, демир ийи доскаарларның тевии болбайн аан.

«Шиңге» сцена болуп турар чер болза райкүүскомнуң шагдаа (артында-ла шагдаа!) килдизиниң ажылдакчызы эш Настык-Доржу дээрзиниң бажыңы-дыр, ээзиниң найырзаа-даа аажок, эргим хүндүлүг аалчылар черле үзүлбес бажың боор.

Адын адаанывыс дарга биле оон кадайы Настыкованың кырынга оларның ачызындан энерелдиг кожа-хелбээлери Хыйыр-оол, Моңгуш Дарта суглар немежип келирге, бажыңның хүндүлүг аалчылары чамдыкта арбыдай берген тургулаар.

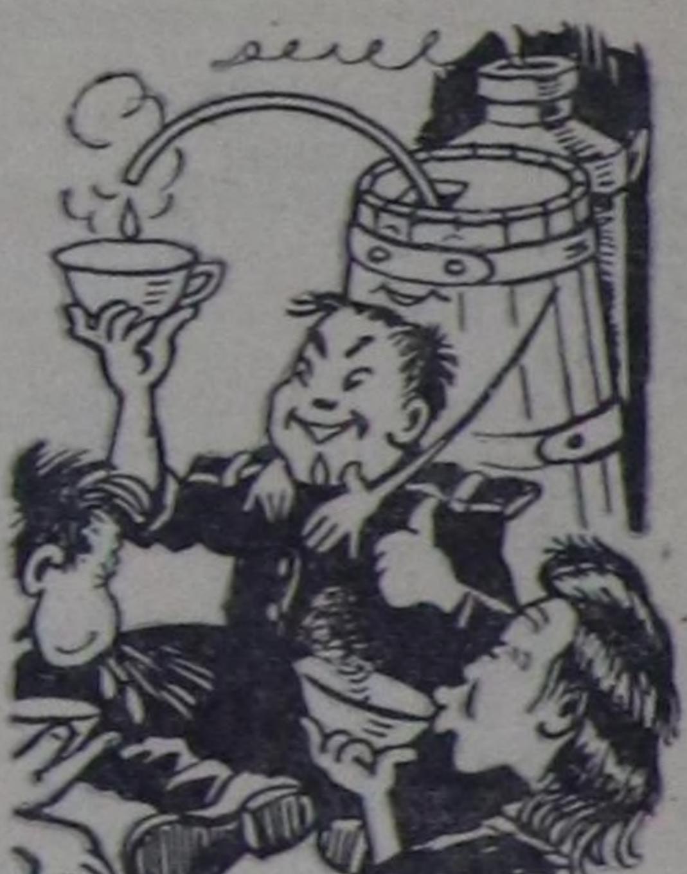

Бо аалчыларның туюлундан тураскаалдыг «найыралдын» ыяш, демир ийи доскаар чыпшыр дуңзаалап турар чүве. Бир эвес ол ийи доскаар куруг савалар болза, өңнүктер кайын ынчаар удаа-дараа үнүп-киржир деп. Аалдажып турда, шынап-ла, аът өдээ кевирбес чон боор.

Бир-тээ ээлерге дээпкенде, доскаарларның дугайында ак хар аппаска кайын боор. Оларга хамаарыштыр ийи-даа болза, сөстен чугаалап каалы: ыяш доскаарның хемчээли та кайы хире чүве ийик, демир доскаарны (ол талазы-биле ээлээн «билиглиг» эштерниң чугаалажып турары-биле алырга)—40 литр хире. Аштаар хырны, тонар эъди чок-даа бол, ол доскаарлар чаш уругдан артык чылыглап шуглаттынган. Ындыг «сагыш човаңгыр» ээлерге душкан «аас-кежиктиг-ле» савалар. Чамдыкта ээлери үш дүн ортузунда безин тура халааш, оларны «өпейлеп», чайгап турар деп кожазында аяк-шынактар, паш-хымыштар адааргап «чугаалажып» турарлар.

Доскаарларның аксын та чеже катап ажыткан чүве, билдинмес. А бистер көргенивис ийи-чаңгыс таварылганың дугайын чугаалап көрээл.

Ийи доскаарларның аксын ажыдар база бир ээлчээ 1959 чылдың декабрь айның 25-те болган. Ол «кежеге» дараазында чылдың январь 1-ге чедир үргүлчүлээн. Ол үениң дургузунда Хыйыр-оол, Дарта, Настыкова сугларның ээлээр хүнзээни ховар. Оларга демги Настык-Доржу даргавыс база бо-ла ушкажыпкан орар. Ыя аразында ол бөлүктүң чамдык кежигүннериниң арыннарынга, карактарынга чоржак көк ыжыктар көстүгүлеп келгилээн. Оон чылдагааның кым билир боор: та төнер четкен хымызын хунаажып турганнары ол чүве, та незиниң төрүп берген ийи кызыл чудуруктарын көөргетчип турганнары-ол.

Ылаңгыя Моңгуш Дартаның бир талакы караа дыка-ла үр шуру дег кызыл, долгандыр кара көк чораан дивес силер бе. Сураа, ол дээрге, Хыйыр-оолдуң чудуруунуң кавыны дижир.

Ынчап тургаш, ийи доскаарның дүвүн доңгайтып алганнар. Ынчалза-даа оларның хөреңгизин үспес дээш, Настыкова биле Дарта көнчүг дарый «хемчег» алганнар: 6 кг чигир саткаш, ынаар урупкан. Оон соонда та чежени саткан.

Доскаарлар аксының ээлчеглиг ажыдыышкыны январь 9-та, дыштаныр хүннүң бүдүүзүнде, ол-ла бажыңга болган. Хөй-ле чон чыылган. Чогум чүнүң ужурунда «демдеглел» кыла берген улус ийик, бир-ле чүвеге сыдапканнар болгай аан: уруунуң азы оглунуң, чок болза, боттарының кайы бирээзиниң «төрээн хүнү» болган дижип алчыктар ийикпе.

Удатпаанда аалчыларның ээзирии дендеп, алгыржып-кышкыржып, ыймактажып-тыртпактажып эгелээннер. Ол «концерт» дүнекиниң 3—4 шакка чедир үргүлчүлээн, кожаларынга амыр-дыштаа бербээннер.

Настыкова, Дарта, Хыйыр-оол деп чүү ындыг «бүрүн эргелиг» кижилерил? Ол дээрге хөй-ниитиге кандыг-даа ажыктыг ажыл кылбайн турар кижилер-дир. Оларның кылып турар ажылы чүгле ээзиртир хымыс хайындырар бо-ла.

Ыяш, демир ийи доскаар ам база-ла хөреңгиленип эгелээн. Бо удаада демир доскаарны ук районнуң улус судунуң күүсекчизи Хүлер-оол «чалап» аппарган азырап турар. А ыяш доскаар ээзиниң хөңнүн кагбаан. Настык-Доржуларнында ажып орар. Ыяш, демир ийи «өңнүктер», чогуур хүнү кээрге, база катап ужуражып хөөрежирлер.

Бажынга ээзиртир хымыс ажыдар, өске-даа хойтпак тигер чоруктарны хоруур дугайында тускай хоойлу-даа бар чүве болгай. Ындыг турбуже мындыг чагырга чок чүү улус тыпты берди бо.

Настык-Доржу, Хүлер-оол дээн чижектиг хоойлу-дүрүмнү билир кижилер мындыг херектерни үүлгедип турда, районнуң хөй-нийти организациялары чүнү көрүп турарлар ирги? Ыяш, демир ийи доскаарның «ажыл-чорудулгазын» сокеадыр үе келген эвес деппе?!

Д. СТЕПАНОВ.

ИНДИЯ РЕСПУБЛИКА ОН ЧЫЛ БОЛГАН

Депшилгениң оруу-биле

1950 чылдың январь 26-да Тургузулга Хуралдың шиитпири-биле Индия тускай республика кылдыр чарлаттынган. Бо хүн индий улустуң национал улуг байырлалы болу берген. Индий улус колонизаторларга удур, бодунуң чуртунуң хосталгазы дээш каш чүс чылдарның дургузунда демисежип келгеш, ам тускай республика болур эргени чаалап алган.

Кымга-даа хамаарышпас туруп келгениниң 10 чылдарының дургузунда Индияда улуг өскерилгелер болган. Чуртта национал үлетпүр—металлургияның, паровозтар тудуунуң, машина тудуунуң, химияның болгаш өске-даа чүүлдерниң заводтары тургустунган, кандаашкынның болгаш үерлерниң айыылындан чоннуу адырар гидротудугларны кылып, көдээ ажыл-агый көдүрлүп турар.

Ажыл-агыйны эң-не ажыктыг арга-биле—планныг ёзу-биле чорударын Индияның чазаа шиитпирлээн. Ам чуртта ийиги беш чыл планын күүседир талазы-биле ажылдар чоруп турар болгаш үшкү беш чыл планының төлевилелин чогаадып турар.

Колониалдыг ёзу-чурумнуң аар уржуу—культура талазы-биле хожудап калган чорук болур. Индияның чазаа ол хожудаашкынны узуткаарының хемчеглерин ап турар. Бүгү-ниитиниң эге өөредилгезин чорудуп, институттарны ажыдып, эмнелге албан черлерин алгыдып, национал уран чүүлдү катап хөгжүдүп турар.

Индия бодунуң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдерде Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның ак-сеткилдиг, акы-дуңма дузаламчызынга даянып турар. Индияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразында найыралының чайыннанчак херечилели болза ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле кылган Бхилайда металлургия заводу болур.

Индия бүгү делегейде улуг политиктиг ужур-дузалыг күрүне болу берген. Агрессчи блоктарны тургузарынга ол удурланып, ядролуг чепсекти хоругдаарын негеп, тайбың кожа-хелбээ доктуннаарының беш принциптерин сагып, делегейге тайбың болгаш улустар аразынга найырал дээш идепкейлиг демисежип турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң Индонезия чораашы, Индияга баары, Индий республиканың 10 чыл оюнуң байырлалында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Е. А. Фурцева, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы Ф. Р. Козлов оларның киржип турары—совет-индий найыралдың улам быжыгып турарының херечизи болур. Найыралдың ол аян-чоруктары тайбыңның хэрээнге чугула салыышкын болур.

☆ ☆ ☆

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ДУЗАЗЫ-БИЛЕ

Индия. Бхилайның металлургия заводунуң туруунда.

Чурукта: домна цеги. № 1, 2 суугулар.

(Чурукту фототелеграф дамчыштыр алган).

Саннар болгаш фактылар

★ Индияның девискээри 3.281 муң дөрбелчин километр. Ол дээрге Европаның бүгү капиталистиг чурттарының девискээри-биле барык деңнежип турар.

★ Индияның чону—384 миллион кижи. Чонунуң санының талазы-биле Индия делегейде ийиги черде, Кыдат Улус Республиканың дараазында туруп турар.

★ Үшкү беш чыл планың ёзугаар (1961—1965 чылдарда) бүгү капитал салыышкыннарның 50 хуузун чуртту индустрижидеринге киирер. Бүгү капитал салыышкыннарының ниити түңүнде күрүне секторунуң үлүү 67 хуу, а өске чугула адырларда—оон-даа хөй болуп турар.

★ Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле Индияда туттунган Бхилайның металлургия заводунуң бирги ээлчээн 1959 чылдың эгезинде ажыглалга киирген.

★ ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле Барауниге нефть болбаазырадыр заводту тургузар дугайында ССРЭ-ниң болгаш Индияның чазактарының аразында дугуржулгага 1959 чылдың сентябрьда ат салдынган. Ол заводту тударынга Индияга ССРЭ чүс миллион рубльдиң узун хуусаалыг чээлизин берген.

★ Индияда бүгү хевирниң 400 муң чыгын өөредилге черлеринде 35 миллион кижи өөренип турар. 1960—61 өөредилге чылында 6—11 харлыг уругларның 61 хуузун өөредилге-биле хаара тудары төлевилеттинген.

★ Чуртта хөгжүмнүң, танцының, шииниң академиялары тургустунган. Эң эки артистерге, ыраажыларга, хөгжүмчүлерге чыл бүрүде президенттиниң шаңналын тыпсып турар. Индияның аныяк кино уран чүүлү чедиишкинниг хөгжүп турар. Ооң ээлээн каш кино-чуруктарынга делегейниң шаңналдарын тывыскан.

Обласка АГААР БОЙДУСТУҢ *байдалы*

Бөгүн обласка биче булуттарлыг, хар шоолуг чагбас хүн болур. Хат кошкак. Агаарның температуразы: даглыг черлерге—22—27, чавыс черлерге—27—32, а Кызылга—30—32 градус соок.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): **«(Адаларның школазы»** («Школа отцов»)—2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): **«Диирен»** («Ведьма»), **«Дүрүм чок чорук»** («Беззаконие») — 3, 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда—**«Амы-тыны алдынган салгакчылар»** («Спасенное поколение»); а 5.15 шакта — **«Цирк артистери»** («Артисты цирка»).

«Восток»: **«Кольцов дугайында ыр»** («Песня о Кольцове») — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35—24, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа, культура болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, бухгалтерияның 25-38, корректорларның 20-60.

ТС — 00031. Чагыг № 179. Культура эргелелиниң типографиязы.